

FAKULTETA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**SPREMINJANJE RABE TAL NA OBMOČJU LETUŠKE
GMAJNE PO LETU 1700**

TAMARA KOSEM

VELENJE, 2026

FAKULTETA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**SPREMINJANJE RABE TAL NA OBMOČJU LETUŠKE
GMAJNE PO LETU 1700**

TAMARA KOSEM

Varstvo okolja in ekotehnologije

Mentorica: doc. dr. Natalija Špeh

VELENJE, 2026

Številka: 726-3/2026-2
Datum: 8. 6. 2026

Na podlagi Diplomskega reda izdajam naslednji

SKLEP O DIPLOMSKEM DELU

Študentka Fakultete za varstvo okolja **Tamara Kosem** lahko izdela diplomsko delo z naslovom v slovenskem jeziku:

Spreminjanje rabe tal na območju Letuške gmajne po letu 1700

Naslov diplomskega dela v angleškem jeziku:

Land use change in the Letuška Gmajna area since 1700

Mentorica: **doc. dr. Natalija Špeh**

Diplomsko delo mora biti izdelano v skladu z Diplomskim redom FVO.

Pouk o pravnem sredstvu: zoper ta sklep je dovoljena pritožba na Senat FVO v roku 8 delovnih dni od prejema sklepa.

Prof. dr. Boštjan Pokorný
dekan

Fakulteta za varstvo okolja
Trg mladosti 7 | 3320 Velenje
t: 03 898 64 10 | e: info@fvo.si
www.fvo.si

Izjava o avtorstvu

Podpisana Tamara Kosem, z vpisno številko 34230002, študentka dodiplomskega študijskega programa Varstvo okolja in ekotehnologije, sem avtorica diplomskega dela z naslovom SPREMINJANJE RABE TAL NA OBMOČJU LETUŠKE GMAJNE PO LETU 1700, ki sem ga izdelala pod mentorstvom doc. dr. Natalije Špeh.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo moje avtorsko delo, torej rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- oddano delo ni bilo predloženo za pridobitev drugih strokovnih nazivov v Sloveniji ali tujini;
- so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili FVO;
- so vsa dela in mnenja drugih avtorjev navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu z navodili FVO;
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo dejanje;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in moj status na FVO;
- je diplomsko delo jezikovno korektno in da je delo lektorirala Maja Laznik, prof. slovenščine in angleščine;
- dovoljujem objavo diplomskega dela v elektronski obliki na spletni strani FVO;
- sta tiskana in elektronska verzija oddanega dela identični.

kraj in datum

podpis avtorice

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Nataliji Špeh, za strokovno pomoč, usmerjanje in podporo pri pisanju diplomskega dela.

Hvala tudi prijateljem za vso spodbudo in podporo pri pisanju diplomske naloge. Zahvaljujem se tudi svojemu fantu, ki mi je stal ob strani in me vedno znova motiviral, ko sem to najbolj potrebovala.

Največja zahvala pa gre moji družini. Hvala, ker ste mi ves čas stali ob strani, me spodbujali in verjeli vame. Brez vas mi ne bi uspelo zaključiti študija. Hvala.

IZVLEČEK

Diplomsko delo obravnava spreminjanje rabe tal na območju Letuške gmajne od 18. stoletja dalje, s posebnim poudarkom na vplivu poplav leta 2023 in načrtovanih prostorskih ureditvah. Raziskava temelji na analizi zgodovinskih kartografskih virov, prostorskih podatkov, občinskih prostorskih aktov ter Državnega prostorskega načrta za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini. Ugotovljeno je bilo, da se je območje iz naravne poplavne ravnice s travniškimi in kmetijskimi površinami postopoma razvilo v poseljeno območje, kar je povečalo njegovo ranljivost za poplave. Poplave avgusta 2023 so bile prelomnica v prostorskem razvoju območja, saj so spodbudile načrtovanje obsežnih protipoplavnih ukrepov in ureditev; odstranitev najbolj ogroženih objektov ter preselitev prebivalcev na varnejše lokacije. Rezultati raziskave kažejo, da se območje ponovno prilagaja naravni poplavni dinamiki, pri čemer se zmanjšuje delež stavbnih zemljišč na najbolj ogroženih predelih in povečuje pomen trajnostnega prostorskega načrtovanja.

KLJUČNE BESEDE

Letuška gmajna, raba tal, poplave 2023, prostorsko načrtovanje, protipoplavni ukrepi, Državni prostorski načrt, Savinja

ABSTRACT

This bachelor's thesis examines changes in land use in the Letuška gmajna area from the 18th century onwards, with a particular focus on the impact of the 2023 floods and the planned spatial development arrangements. The research is based on the analysis of historical cartographic sources, spatial data, municipal spatial planning acts, and the National Spatial Plan for Flood Risk Reduction in the Lower Savinja Valley. The findings show that the area gradually developed from a natural floodplain with grassland and agricultural surfaces into a settled area, which increased its vulnerability to flooding. The floods of August 2023 represented a turning point in the spatial development of the area, as they initiated the planning of extensive flood protection measures and spatial arrangements, including the removal of the most endangered buildings and the relocation of residents to safer locations. The results indicate that the area is once again adapting to the natural flood dynamics, with a reduction in the share of building land in the most endangered areas and an increasing emphasis on sustainable spatial planning.

KEYWORDS

Letuška gmajna, land use, 2023 floods, spatial planning, flood protection measures, National Spatial Plan, Savinja River

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	1
1.1 Namen in cilji diplomskega dela	1
1.2 Hipoteze	2
2. METODE DELA	2
3. PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBMOČJA	3
4. REZULTATI	4
4.1 Zgodovinski razvoj območja	4
4.1.1 Letuška gmajna v 18. Stoletju	4
4.1.2 Letuška gmajna v 19. Stoletju	5
4.1.3 Letuška gmajna leta 1943	7
4.1.4 Območje letuške gmajne v obdobju 1950–1980	8
4.1.5 Območje letuške gmajne v obdobju 1994–2006	8
4.1.6 Ključne kvalitativne prostorske spremembe v opazovanem obdobju	10
4.2 Geografska umestitev letuške gmajne v širši prostor	11
4.2.1 Opis naravnih značilnosti območja	11
4.2.2 Preučevano območje in poplavna ogroženost	14
4.3 Namenska raba tal	15
4.4 Analiza stavb in poselitve	16
4.4.1 Analiza objektov glede na čas izgradnje	16
4.4.2 Analiza objektov glede na dejansko rabo stavb	17
5. POPLAVE LETA 2023	18
5.1 Opis poteka dogodka in vremenskih razmer	18
5.2 Analiza vzrokov za nastanek poplav	19
5.3 Prikaz obsega poplavljenih območij in posledične škode	19
6. PREDVIDENA RABA TAL NA OBMOČJU LETUŠKE GMAJNE	20
6.1 Območja, predvidena za rušenje in preselitev	20
6.1.1 Prikaz objektov, predvidenih za odstranitev zaradi poplavne ogroženosti	20
6.1.2 Prostorske posledice rušenja	21
6.1.3 Preselitev prebivalcev na varnejša območja	22
6.2 Načrtovane ureditve prostora na območju letuške gmajne	23
6.2.1 Državni prostorski načrt za zmanjšanje poplavne ogroženosti spodnje savinjske doline	23
6.2.2 Vpliv načrtovanih ukrepov na zmanjšanje poplavne ogroženosti	25
6.2.3 Suhi zadrževalnik kot predvidena nova raba	25
6.2.4 Prostorski izvedbeni pogoji za območje zadrževalnika letuš	26
7. SKLEPI	27
8. POVZETEK	29

9. VIRI IN LITERATURA	31
-----------------------------	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Obravnavano območje – Letuška gmajna v širšem prostoru	3
Slika 2: Obravnavano območje – Letuška gmajna	4
Slika 3: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v 18. stoletju.....	5
Slika 4: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v 19. stoletju.....	6
Slika 5: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v letu 1943	7
Slika 6: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v obdobju 1994–2006	9
Slika 7: Prikaz območja Letuš	11
Slika 8: Prikaz digitalnega modela reliefa.....	12
Slika 9: Mreža vodotokov na širšem preučevanem območju	12
Slika 10: Pedološka karta obravnavanega območja	13
Slika 11: Naravovarstvene značilnosti opazovanega območja	14
Slika 12: OPN Občine Braslovče in OPN občine Šmartno ob Paki.....	15
Slika 13: Kmetijska zemljišča po GERK podatkih	16
Slika 14: Prikaz objektov po letu nastanka	17
Slika 15: Prikaz objektov glede na dejansko rabo objekta	17
Slika 16: Izsek iz karte poplav, preučevano območje	20
Slika 17: Karta obravnavanega območja z označenimi objekti (157 hišnih števil), predvidenimi za odstranitev	21
Slika 18: Vizualni prikaz urbanistične zasnove v območje priselitve	23
Slika 19: DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti, območje Letuš	24

KAZALO TABEL

Tabela 1: Primerjava pokrajinskih virov Letuške gmajne v opazovanih obdobjih	10
Tabela 2: Pregled objektov na območju Letuške gmajne glede na leto izgradnje in dejansko rabo	18
Tabela 3: Podatki za vodomerno postajo Letuš.....	19

1.UVOD

Poplave so naravni pojav, ki je skozi zgodovino pomembno vplival na razvoj prostora, družbe in okolja. Čeprav so del naravnih procesov, predstavljajo eno izmed najpogostejših in najbolj uničujočih naravnih nesreč, saj lahko povzročijo velike gospodarske izgube, škodo na infrastrukturi ter vplivajo na življenje ljudi in delovanje ekosistemov. V zadnjih desetletjih se posledice poplav povečujejo, k čemur prispevajo različni dejavniki, med katerimi imajo pomembno vlogo podnebne spremembe, spremembe v rabi prostora ter spreminjanje naravnih značilnosti rečnih sistemov (Schober idr., 2020).

Voda ima pri oblikovanju pokrajine pomembno vlogo, saj rečni procesi vplivajo na nastanek in spreminjanje različnih reliefnih oblik. Poplavna območja praviloma nastajajo ob rekah, kjer se voda ob visokih pretokih razlije iz struge in odlaga naplavine. Takšna območja so zaradi rodovitnih tal in dostopnosti skozi zgodovino privabljala poselitev ter različne človekove dejavnosti, zaradi česar so danes pogosto med najbolj izpostavljenimi območji za nastanek poplavne škode. Človekovi posegi v rečne sisteme, kot so regulacije vodotokov, gradnja protipoplavnih objektov in zmanjševanje naravnih poplavnih ravnic lahko dodatno vplivajo na povečanje poplavne ogroženosti (Bonacci idr., 2024).

Poplave avgusta 2023, ki so prizadele velik del Slovenije, so jasno pokazale, kako ranljive so številne hiše in naselja ter kako nujno je, da prostorski razvoj prilagodimo razmeram. Te izkušnje so sprožile razmislek o tem, kako uporabljamo zemljišča na najbolj izpostavljenih območjih ter o potrebi po novih protipoplavnih ukrepih. Eden izmed takšnih primerov je Letuška gmajna – območje, kjer so poplave bistveno preoblikovale prostor in odprle vprašanja o novih rešitvah. Območje ima tudi strateški prostorski pomen, saj je zaradi načrtovanih prostorskih in protipoplavnih ureditev pomembno za prihodnje prostorsko načrtovanje ter zmanjševanje poplavne ogroženosti. S preučevanjem tega primera lahko bolje razumemo povezanost med poplavno ogroženostjo, načrtovanjem prostora in dolgoročnim zmanjševanjem tveganj.

1.1 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplomskega dela je raziskati posledice poplav leta 2023 na območju Letuške gmajne. Poplave, ki so prizadele to območje, so povzročile pomembne prostorske spremembe in odprle številna vprašanja o ustreznosti obstoječe rabe prostora na območjih, izpostavljenih poplavni nevarnosti. Letuška gmajna predstavlja primer, na katerem je mogoče podrobneje analizirati, kako naravne nesreče vplivajo na nadaljnje prostorsko načrtovanje.

Diplomsko delo je usmerjeno v prikaz prostorskih sprememb po poplavah leta 2023 ter raziskavo načrtovanih protipoplavnih ukrepov na območju Letuške gmajne. Poseben poudarek je na prikazu sprememb območja skozi različna časovna obdobja, od njegove pretekle rabe (18. stoletje) in stanja pred poplavami, do današnjega razvoja prostora, ki je sledil poplavam, in predvidenih prihodnjih ureditev. V ospredju so postopki prostorskega preoblikovanja, spremembe v rabi tal ter vpliva načrtovanih ukrepov na zmanjšanje poplavne ogroženosti in prihodnji razvoj območja.

Cilj diplomskega dela je celovito analizirati prostorske spremembe na območju Letuške gmajne, ki so nastale kot posledica poplav leta 2023, ter preučiti vpliv načrtovanih prostorskih in protipoplavnih ureditev na nadaljnji razvoj območja. Posebna pozornost je namenjena spremembam v namenski rabi tal in analizi postopkov prostorskega preoblikovanja, ki so bili sproženi zaradi prilagajanja območja poplavni ogroženosti.

Diplomsko delo primerjalno obravnava razvoj območja skozi različna časovna obdobja: vključuje pregled pretekle (sonaravne) ureditve oz. rabe tal, analizo sprememb po poplavah

leta 2023 ter predstavitev načrtovanih prihodnjih ukrepov. Takšen pristop bo omogočil vpogled v dinamiko prostorskih sprememb in vlogo ukrepov za zmanjšanje poplavne ranljivosti ter dolgoročni razvoj območja, ki bo pripomogel k zmanjšanju poplavne ogroženosti Spodnje Savinjske doline.

1.2 HIPOTEZE

V diplomskem delu so preverjene hipoteze, izhajajoče iz prostorskih sprememb območja Letuške gmajne po poplavah leta 2023. Temeljijo na analizi obstoječe prostorske ureditve, dejanske rabe tal, poplavne ogroženosti in razvoja poselitve območja.

Hipoteza 1: Po poplavah leta 2023 se na območju Letuške gmajne odvija izrazita prostorska preobrazba namenske rabe tal.

Hipoteza 2: Na poplavno ogroženih območjih Letuške gmajne po letu 2023 prihaja do zmanjševanja površin stavbnih zemljišč kot posledice prostorskega prilagajanja poplavni ogroženosti.

Hipoteza 3: Območja z najintenzivnejšimi prostorskimi spremembami po poplavah leta 2023 niso nujno tista z največjo fizično škodo, temveč tista z največjim strateškim prostorskim pomenom.

Hipoteza 4: Razvoj poselitve v Letuški gmajni je od druge polovice 20. stoletja (po letu 1950) potekal v nasprotju z naravno poplavno dinamiko prostora, kar je prispevalo k današnji povečani ranljivosti območja.

2. METODE DELA

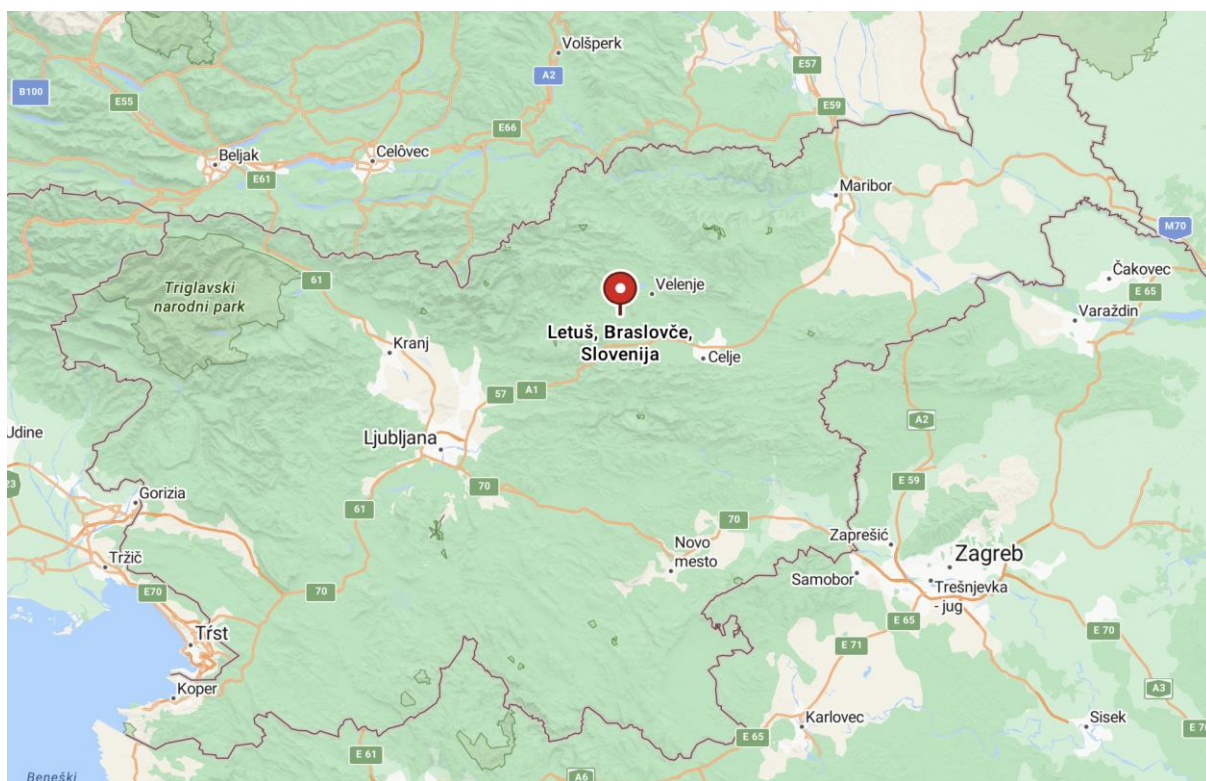
V empiričnem delu so zbrani in analizirani prostorski podatki, pridobljeni iz različnih virov, kot so prostorski akti, ortofoto posnetki, GIS baze podatkov, evidenca GERK (MKGP), Atlas okolja, relevantni prostorski prikazi in dokumenti. Zbrani podatki so bili uporabljeni za analizo sprememb rabe prostora na območju Letuške gmajne. Podatki iz posameznih virov so bili uporabljeni glede na njihov namen in vsebino. Iz sistema PISO so bili uporabljeni prostorski prikazi oziroma zemljevidi območja, Atlas okolja in podatki ARSO za prikaz vodnih in reliefnih značilnosti območja, evidenca GERK pa za pregled rabe tal. Prostorski akti in druga dokumentacija so bili uporabljeni za spremljanje načrtovane rabe prostora ter prostorskega načrtovanja in relevantne zakonodaje.

Na podlagi zbranega gradiva sem izvedla kvalitativno analizo sprememb rabe tal v preučevanem obdobju (od 18. stoletja do danes). Pri tem so bili podatki iz različnih časovnih obdobj medsebojno primerjani z namenom ugotavljanja sprememb v rabi prostora, predvsem sprememb kmetijskih površin, razvoja poselitve in drugih prostorskih sprememb. S pomočjo prostorskih aktov in drugih relevantnih dokumentov je bila analizirana tudi načrtovana oziroma predvidena raba prostora. Opisno smo primerjali tudi razmerje v rabi površin obravnavanega območja pred in po poplavah leta 2023. Rezultati analiz so prikazani tudi kartografsko, pri čemer je bil za izdelavo karte odstranjenih objektov na obravnavanem območju Letuške gmajne uporabljen program QGIS 4.0.

3. PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

Letuš je gručasta središčna vas, ki leži na prehodu med Spodnjo Savinjsko dolino in Mozirsko kotlinico, skozenj teče reka Savinja. Nahaja se v občini Braslovče. Večji del naselja se razteza ob cesti Šentrupert–Mozirje, pod severovzhodnim vznožjem Dobroveljske planote, kjer se dviga Podgorski hrib (727 m). Naselje je nastalo ob pomembnem prehodu čez reko Savinjo (prepoznaven kamniti most čez reko Savinjo), na mestu, kjer se njena struga zoži in seka živo skalo, hkrati pa tudi ob križišču poti, ki povezujejo Savinjsko dolino z Velenjsko kotlino. Na vzpetini ob reki stojita cerkev sv. Janeza Krstnika in podružnična šola Letuš. Ob vznožju Dobrovelj (kraška planota, bogata z gozdovi in značilnimi kraškimi pojavi, kot so vrtače, brezna in uvale) izvira kraški potok Lagvaja, desni pritok potoka Struge, ki je najverjetneje ostanek nekdanje struge reke Savinje pri Malih Braslovčah. Naravne značilnosti območja so pomembno vplivale na razvoj kraja in njegovo podobo. Prebivalci se tradicionalno ukvarjajo predvsem s kmetijstvom, pri čemer izstopajo hmeljarstvo, živinoreja in deloma sadjarstvo. Na gričevnatem obrobju so se ohranili tudi posamezni vinogradi, medtem ko so ob Savinji in med zelenimi pobočji številne počitniške hišice, ki dajejo kraju dodatno bivanjsko in rekreacijsko privlačnost (Adamič, 1995). Letuš se v pisnih virih prvič omenja leta 1340. Naselje zaznamuje reka Savinja, ki je šesta najdaljša reka v Sloveniji in najdaljša reka, ki v celoti teče po slovenskem ozemlju. Malo pod vasjo se v Savinjo izliva reka Paka, kar kraj dodatno določa z naravo .

Letuška gmajna predstavlja del naselja Letuš. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) beseda gmajna pomeni neobdelan, redko porasel svet, ki je bil navadno v skupni lasti vaščanov in namenjen predvsem paši živine. Izraz se pogosto uporablja za odprte travniške ali kraške površine, ki so imele pomembno vlogo pri tradicionalnem gospodarjenju podeželskega prebivalstva. Gre za predel ob reki Savinji, ki ga delimo na levi in desni breg. Letuška gmajna leži na območju sotočja rek Savinje in Pake. Del območja se nahaja v občini Braslovče, del pa v občini Šmartno ob Paki. Zaradi lege ob rekah je prostor izrazito ravninski in tesno povezan z vodnim režimom Savinje in Pake.

Slika 1: Obravnavano območje – Letuška gmajna v širšem prostoru (Vir: Google Maps, 2026)

Meje analiziranega prostora so določene glede na potek reke, poselitev in prostorske značilnosti območja. Obseg opazovanega prostora je v grafičnem prikazu označen z rdečo črto. Natančna omejitev omogoča dosledno analizo prostorske ureditve, poselitve in značilnosti obravnavanega prostora ob rekah Savinji in Paki (Slika 2).

Slika 2: Obravnavano območje – Letuška gmajna (Vir: PISO, 2026)

4. REZULTATI

4.1 ZGODOVINSKI RAZVOJ OBMOČJA

Za zgodovinski prikaz razvoja območja Letuške gmajne so bili uporabljeni zgodovinski kartografski viri iz digitalnih zbirk Arcanum Maps Europe in OldMapsOnline ter sodobni prostorski podatki iz sistema PISO. Primerjava kartografskih prikazov iz različnih časovnih obdobij omogoča analizo spreminjanja rabe tal, razvoja poselitve in preoblikovanja (ob)rečnega prostora Savinje. Zgodovinski zemljevidi ne prikazujejo le pretekle prostorske razporeditve posameznih elementov pokrajine, temveč omogočajo tudi razumevanje procesov, ki so skozi stoletja vplivali na razvoj območja. S primerjavo starejših in novejših kart je mogoče ugotoviti, kako so naravni procesi ter človekovi posegi postopoma spreminjali poplavno ravnico v intenzivno izkoriščen prostor. Posebej pomembno je spremljanje sprememb poteka rečne struge, širjenja kmetijskih površin ter razvoja poselitve, saj prav ti dejavniki pomembno določajo današnjo poplavno ogroženost območja. Analiza zgodovinskega razvoja pokrajine predstavlja pomembno izhodišče za razumevanje sedanjega stanja prostora in omogoča presojo, kako so pretekle prostorske odločitve vplivale na ranljivost območja ob poplavih leta 2023.

4.1.1 LETUŠKA GMAJNA V 18. STOLETJU

4.1.1.1 ZNAČILNOSTI OBMOČJA

Kartografski prikaz iz 18. stoletja (Slika 3) kaže, da območje današnje Letuške gmajne še ni bilo poseljeno. Ravninski prostor ob reki Savinji je bil neposeljen zaradi izrazitega vpliva rečnih procesov. Savinja je bila na tem območju močno razvejana reka s številnimi stranskimi strugami, nasipi in obsežnimi razlivnimi površinami. Zemljevid prikazuje razvejano vodno

mrežo, ki je oblikovala izrazito poplavno pokrajino. V primerjavi z današnjim stanjem je reka zavzemala večji del prostora, pri čemer je bilo na desnem bregu manj kopnega, nekatera območja današnje poselitve pa so predstavljala del poplavne ravnice.

Slika 3: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v 18. stoletju (Vir: Arcanum Maps, 2026)

4.1.1.2 PRIKAZ SPREMENB RABE TAL

Opazimo, da so v 18. stoletju na preučevanem območju prevladovala naravne in ekstenzivno izkoriščene površine. Zaradi pogostih poplav in nestabilnih naravnih razmer je bila dejanska raba tal omejena predvsem na travnike, medtem ko je bil delež intenzivno obdelanih kmetijskih zemljišč majhen. V primerjavi s kasnejšimi obdobji je bil vpliv človeka na prostor bistveno manjši, saj na območju današnje Letuške gmajne še ni bilo pozidanih površin.

4.1.1.3 RAZVOJ POSELITVE IN KMETIJSKE RABE PROSTORA

Naravne razmere so v tem obdobju odločilno vplivale na način izrabe prostora. Pogoste poplave, spreminjanje rečne struge in odlaganje proda so verjetno omejevali trajnejšo poselitev neposredno ob Savinji, zato se je človek prilagajal naravnim razmeram in intenzivnejše dejavnosti usmerjal na višje ležeče predele. Takšna razporeditev kaže, da so prebivalci dobro poznali značilnosti poplavnega prostora in so pri izbiri lokacij za bivanje upoštevali naravne omejitve.

Območje Letuške gmajne je v 18. stoletju ohranjalo pomembno naravno funkcijo poplavne ravnice. Ob visokih vodah se je reka razlivala po širšem prostoru, kjer se je voda začasno zadrževala in postopoma vračala v strugo. Takšen naravni proces je prispeval k zmanjševanju poplavne nevarnosti na območjih ter hkrati omogočal nastanek rodovitnih naplavinjskih tal, primernih za ekstenzivno kmetijsko rabo. Prevladujoča raba prostora so bile travniške in druge odprte površine.

4.1.2 LETUŠKA GMAJNA V 19. STOLETJU

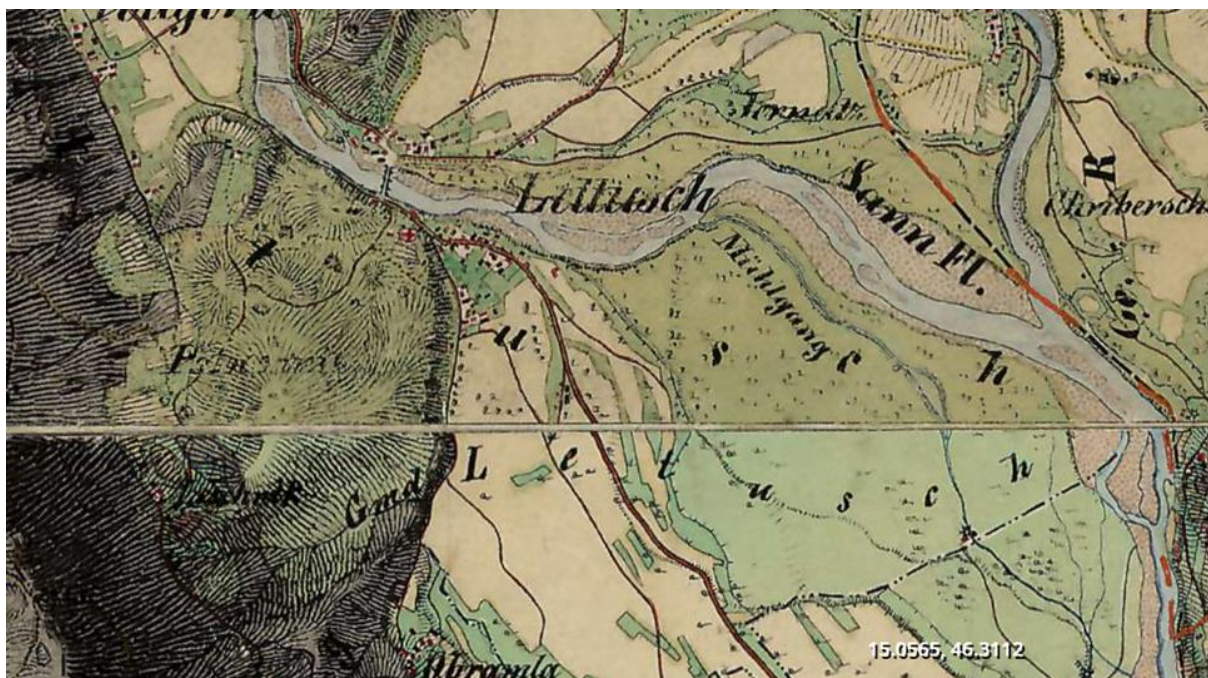
4.1.2.1 ZNAČILNOSTI OBMOČJA

Kartografski prikaz iz 19. stoletja (Slika 4) kaže očitne spremembe prostora v primerjavi z zemljevidom iz 18. stoletja. Čeprav je Savinja še vedno ohranjala značilnosti naravne reke z

razvejanim sistemom strug in obsežnimi poplavnimi površinami, je opaziti, da je rečni prostor nekoliko bolj urejen (Mühlgang/Mlinščica) z manj razvejano vodno mrežo kot v prejšnjem obdobju (Slika 2). Posamezni rečni rokavi so manj izraziti, kar nakazuje postopno spreminjanje rečne dinamike in počasno stabilizacijo glavne struge.

Poplavna ravnica je še vedno predstavljala prevladujočo pokrajinsko značilnost območja. Ob večjih vodostajih se je voda razlivala po širšem prostoru, kar je pomembno vplivalo na vrsto rabe zemljišč. Zaradi pogostih poplav in spreminjanja rečne struge območje še vedno ni bilo primerno za intenzivnejšo poselitev, vendar je mogoče opaziti, da se delež kopnih površin postopoma povečuje. To je omogočalo več možnosti za razvoj kmetijske dejavnosti in dodatno rabo prostora.

V primerjavi z 18. stoletjem se kaže izrazitejši človekov vpliv na pokrajino. Čeprav neposredno na območju današnje Letuške gmajne še ni vidne poselitve, so v širši okolici vidne spremembe, povezane z razvojem kmetijstva in izboljšanjem prometnih povezav. Prostor postaja bolj organiziran, kar kaže na postopno podrejanje naravne pokrajine človekovim potrebam. Kljub temu naravni procesi še vedno pomembno določajo podobo območja in predstavljajo glavni dejavnik pri njegovem razvoju.

Slika 4: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v 19. stoletju (Vir: Arcanum Maps, 2026)

Spremembe rabe tal kažejo začetek postopnega preoblikovanja prostora iz pretežno naravne krajine v območje, kjer postaja kmetijska dejavnost vse pomembnejša (predelava žit). Kljub temu je bila raba prostora še vedno tesno povezana z naravnimi razmerami in poplavno dinamiko reke Savinje.

4.1.2.3 RAZVOJ POSELITVE IN KMETIJSKE RABE PROSTORA

Območje današnje Letuške gmajne še vedno ni bilo stalno poseljeno (Slika 4), saj je poplavna nevarnost še vedno predstavljala pomembno omejitev za gradnjo stanovanjskih objektov. Večina naselij se je razvijala v višji nadmorski višini od neposredne poplavne ravnice, medtem ko so nižje ležeče površine služile predvsem kmetijski dejavnosti. Opazimo lahko postopno širjenje kmetijske rabe prostora, saj so prebivalci vedno bolj izkoriščali rodovitna naplavinjska tla ob Savinji, še vedno predvsem v obliki travnikov. V primerjavi z 18. stoletjem je mogoče

opaziti večjo organiziranost prostora (razbremenilna struga, umestitev mlinov). Kmetijska zemljišča postajajo bolj povezana, naravne površine postopoma prilagajajo človekovi rabi.

4.1.3 LETUŠKA GMAJNA LETA 1943

4.1.3.1 ZNAČILNOSTI OBMOČJA

V primerjavi s starejšimi zemljevidi je Savinja tu prikazana kot bolj enotna reka z jasno izraženo glavno strugo. Stranski rokavi in manjši vodotoki so komaj še vidni. To nam pove, da so rečni sistem postopoma urejali in umirili, zato je bilo tudi manj poplavnih površin kot nekoč. Nekateri predeli ob reki so spremenjeni v prostor, primeren za različne človekove dejavnosti (preproste poti/kolovozi). Na levem bregu Savinje, kjer danes leži Letuška gmajna, so se že pokazali prvi znaki intenzivnejše rabe prostora. Opazimo lahko cesto in nekaj objektov, kar pomeni, da se je območje začelo vključevati v prometni in gospodarski razvoj. Desni breg pa je v tem času ostajal večinoma nepozidan in brez večjih človekovih posegov.

Slika 5: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v letu 1943 (Vir: Old maps Online, 2026)

4.1.3.2 RABA TAL LETUŠKE GMAJNE LETA 1943

Zemljevid iz leta 1943, kaže da je v tem obdobju prišlo do prilagajanja rabe tal na območju Letuške gmajne. V primerjavi s prejšnjimi obdobji se je povečal delež površin, namenjen človekovi rabi. Kmetijska zemljišča so postala pomemben element krajine. Njive in travniki so bili med seboj bolj povezani in organizirani, kar kaže na bolj sistematično obdelavo prostora. Poleg tega se pojavijo prve prometne povezave, ki so omogočile lažji dostop do zemljišč ter povezovanje območja z okoliškimi naselji. Čeprav naravne površine še vedno zavzemajo pomemben del prostora, je razmerje med naravno in človekovo rabo začelo prehajati v korist človeka. Prav v tem obdobju se začnejo kazati spremembe, ki so pozneje omogočile širitev naselja in razvoj sodobne prostorske strukture. Leto 1943 predstavlja začetek izrazitejšega razvoja poselitve na območju današnje Letuške gmajne. Čeprav je bilo število objektov še vedno majhno, njihova razporeditev kaže, da se je prostor začel postopoma prilagajati potrebam prebivalcev. Posamezne stavbe so bile umeščene predvsem ob prometnih povezavah, kar je značilno za razvoj podeželskih naselij v prvi polovici 20. stoletja.

Pomembno vlogo pri razvoju prostora je imelo tudi kmetijstvo. Rodovitna naplavinjska tla so omogočala učinkovito obdelavo zemljišč, zato so se travniki in njive postopoma širili na območja, ki so bila v preteklosti predvsem pod vplivom rečnih procesov. Kljub temu je bila raba prostora še vedno prilagojena poplavni nevarnosti, saj je Savinja ob večjih pretokih še vedno prestopala bregove in občasno poplavljala okoliške površine. V primerjavi z 19. stoletjem je mogoče opaziti pomemben premik v razvoju prostora. Človekovi posegi postajajo intenzivnejši, prometna infrastruktura pa omogoča boljšo povezanost območja z okoliškimi kraji. To je ustvarilo pogoje za nadaljnjo širitev poselitve v drugi polovici 20. stoletja.

Čeprav območje leta 1943 še ni bilo gosto poseljeno, so bile že jasno vidne spremembe, ki so nakazovale prihodnji razvoj Letuške gmajne. Naravni prostor se je postopoma umikal obdelovalnim kmetijskim zemljiščem in prvim pozidanim površinam.

4.1.4 OBMOČJE LETUŠKE GMAJNE V OBDOBJU 1950–1980

Za obdobje med letoma 1950 in 1980 v okviru pregledanih virov ni bil ugotovljen ustrezen kartografski prikaz območja Letuške gmajne, zato podrobnejše spremembe rabe tal v tem obdobju na podlagi zemljevida niso mogoče. Razvoj območja je zato predstavljen na podlagi razpoložljivih pisnih virov, predvsem podatkov o načrtovanju in razvoju vikend naselja v Letušu.

V obdobju po letu 1950 je na območju Letuške gmajne začelo prihajati do izrazitejših sprememb v rabi prostora in razvoja poselitve. Območje, ki je bilo pred tem pretežno namenjeno kmetijski rabi, se je postopoma začelo razvijati tudi v smeri počitniške poselitve. Pomembno prelomnico v razvoju območja predstavlja sprejetje zazidalnega načrta vikend naselja v Letušu. Zazidalni načrt je bil sprejet z odlokom, objavljenim v Uradnem vestniku Celje, št. 18/69, kar potrjuje kasnejši Odlok o dopolnitvi zazidalnega načrta vikend naselja v Letušu iz leta 1976, objavljenim v Uradnem listu SRS št. 7 — 17. III. 1976

Sprejetje zazidalnega načrta je predstavljalo pomemben korak pri načrtovanju nadaljnje poselitve območja. V naslednjih obdobjih se je območje vikend naselja širilo, objekti, prvotno namenjeni počitniški rabi, pa so se postopoma preoblikovali v stanovanjske objekte. Ta razvoj je pomembno vplival na nadaljnje povečanje pozidanih površin in zmanjševanje deleža kmetijske rabe na območju Letuške gmajne.

4.1.5 OBMOČJE LETUŠKE GMAJNE V OBDOBJU 1994–2006

4.1.5.1 ZNAČILNOSTI OBMOČJA

Najstarejši dostopen letalski posnetek iz obdobja 1994–2006 (Slika 6) prikazuje Letuško gmajno v podobi, ki je že zelo podobna današnjemu izgledu. V primerjavi s kartografskimi prikazi iz prejšnjih obdobji je opaziti izrazito povečanje človekovega vpliva na prostor. Območje se je razvilo v prepoznavno naselje z razvejano mrežo lokalnih cest, številnimi stanovanjskimi objekti ter gospodarskimi poslopji na obeh bregovih Savinje, kar kaže na intenziven poselitveni razvoj v drugi polovici 20. stoletja.

Pomembna sprememba je vidna tudi na reki Savinji. Na letalskem posnetku je reka prikazana kot enoten in jasno oblikovan vodotok, medtem ko nekdanji stranski rokavi in obsežne razlivne površine skoraj niso več prepoznavni. Takšna podoba kaže na postopno preoblikovanje rečne struge in zmanjševanje naravne dinamike vodotoka ter na izvajanje ukrepov za zmanjšanje poplavnosti in preprečevanje erozije bregov. Povečala se je površina zemljišč, namenjenih za gradnjo in druge človekove dejavnosti, zlasti še, ker je v letu 1970 občina Žalec v občinskem planu določila Vikend naselje Letuš na območju Letuške gmajne.

V primerjavi z letom 1943 je mogoče opaziti bistveno gostejšo pozidavo ter bolj razvito prometno infrastrukturo. Območje je postalo funkcionalno povezano z okoliškimi naselji, kar je omogočilo nadaljnji razvoj stanovanjskih in kmetijskih dejavnosti. Poleg stanovanjskih objektov so vidni tudi večji gospodarski objekti, ki kažejo na raznoliko rabo prostora.

Kljub intenzivnemu razvoju naravne značilnosti območja niso popolnoma izginile. Savinja še vedno predstavlja osrednji pokrajinski element, njena bližina pa še naprej pomembno vpliva na podobo prostora. Čeprav so bile poplavne površine zmanjšane, je območje zaradi lege na poplavni ravnici ohranilo visoko stopnjo poplavne ogroženosti.

Slika 6: Kartografski prikaz območja Letuške gmajne v obdobju 1994–2006 (Vir: PISO, 2026)

4.1.5.2 SPREMEMBE RABE TAL V OBDODBU 1994–2006

Gre za čas najintenzivnejšega preoblikovanja prostora na območju Letuške gmajne. V primerjavi z zgodovinskimi kartografskimi prikazi (Slike 3, 4 in 5) prevladujejo površine, namenjene človekovi rabi. Pozidana zemljišča zavzemajo bistveno večji delež prostora kot v prejšnjih obdobjih, naravne poplavne površine pa so se občutno zmanjšale.

Največji del prostora predstavljajo stanovanjske površine, prometna infrastruktura ter kmetijska zemljišča. Poselitev se je razširila na območja, ki so bila v preteklosti del poplavne ravnice, kar kaže na intenzivno prilagajanje prostora potrebam prebivalcev. Poleg stanovanjskih objektov se povečujejo tudi površine, namenjene spremljajoči infrastrukturi, kot so dostopne ceste, parkirne površine in gospodarski objekti. Spremembe rabe tal kažejo, da je človek postopoma prevzel glavno vlogo pri oblikovanju prostora. Naravni procesi, ki so v preteklosti določali podobo območja, so postali manj izraziti, saj so različne človekove dejavnosti nadvladale pokrajino.

Do obdobja 1994–2006 je naselje Letuška gmajna že dobilo današnjo obliko prostora. Poselitev se je razširila na oba bregova Savinje, število stanovanjskih objektov pa se je v primerjavi s prejšnjimi obdobji občutno povečalo (glej Tabelo 2). Razvoj prometnega omrežja je izboljšal dostopnost območja in omogočil nadaljnjo gradnjo stanovanjskih ter gospodarskih objektov.

Kmetijska zemljišča so kljub širjenju naselja ostala pomemben del krajine. Rodovitna aluvialna tla so še naprej omogočala uspešno kmetijsko pridelavo, vendar se je njihov obseg postopoma

zmanjševal zaradi širjenja pozidanih površin. Številne nekdanje travniške in njivske površine so bile namenjene gradnji stanovanjskih objektov ter spremljajoče infrastrukture.

Razvoj poselitve je pomembno vplival tudi na spremembo funkcije prostora. Območje, ki je bilo nekoč predvsem poplavna ravnica z omejeno človekovo prisotnostjo, je postalo izrazito bivalno okolje. Človekovi posegi so bistveno preoblikovali naravno pokrajino, vendar so hkrati povečali izpostavljenost prebivalcev poplavni nevarnosti, saj se je gradnja širila tudi na območja, ki so bila v preteklosti namenjena razlivanju visokih voda. V opazovanem času se je območje Letuške gmajne iz neposeljenega poplavnega območja razvilo v naselje z razvejano prometno infrastrukturo, številnimi stanovanjskimi objekti in intenzivno kmetijsko rabo. Prav ta razvoj je oblikoval današnjo podobo Letuške gmajne, hkrati pa ustvaril razmere, zaradi katerih je bilo območje med poplavami leta 2023 med najbolj prizadetimi.

4.1.6 KLJUČNE KVALITATIVNE PROSTORSKE SPREMEMBE V OPAZOVANEM OBDOBJU

Primerjava kartografskih prikazov (Slike 3–6) iz različnih zgodovinskih obdobj kaže, da se je območje Letuške gmajne skozi več stoletij postopoma spreminjalo iz naravno oblikovane poplavne ravnice v intenzivno izkoriščen in poseljen prostor. Spremembe so bile postopne, potekale so pod vplivom naravnih procesov in človekovih posegov v prostor. Na podlagi primerjave posameznih obdobj je mogoče izpostaviti več ključnih prostorskih sprememb, ki so bistveno vplivale na razvoj Letuške gmajne in hkrati prispevale k današnji poplavni ogroženosti območja (Tabela 1).

Tabela 1: Primerjava pokrajinskih virov Letuške gmajne v opazovanih obdobjih

Pokrajinski vir	18. stoletje	19. stoletje	1943	1994–2006
Struga Savinje	močno razvejana	manj razvejana	bolj enotna	urejena
Poplavna ravnica	zelo obsežna	zelo obsežna	zmanjšana	močno zmanjšana
Poselitev	ni	ni	posamezni objekti	gosto poseljeno
Kmetijska raba	travniki	travniki	pospešitev kmetijstva	intenzivna raba
Prometna infrastruktura	osnovne, povezovalne poti	osnovne, povezovalne poti	cesta	razvita cestna mreža
Vpliv človeka	zelo majhen	majhen	srednji	zelo velik

Primerjava posameznih zgodovinskih obdobj kaže, da se je največ sprememb zgodilo v drugi polovici 20. stoletja. Medtem ko je bilo območje Letuške gmajne v 18. stoletju skoraj v celoti pod vplivom naravnih procesov, je človek sčasoma vse intenzivneje posegal v prostor. Najprej so se širile kmetijske površine, nato prometna infrastruktura, nazadnje tudi stanovanjska pozidava. Posebej izrazite so spremembe rečne struge Savinje. Starejši kartografski prikazi (Sliki 2 in 3) prikazujejo razvejan vodni sistem z več stranskimi rokavi in obsežnimi razlivnimi površinami, ki so omogočale naravno zadrževanje visokih voda. V kasnejših obdobjih postane

struga vse bolj enotna, poplavna ravnica pa se postopoma zmanjšuje. Zaradi tega se povečujejo površine, primerne za človekovo rabo, vendar se hkrati zmanjšuje naravni prostor za razlivanje reke ob visokih pretokih.

Podoben razvoj je mogoče opaziti tudi pri rabi tal. Sprva prevladujejo travniške in druge naravne površine, ki jih zaradi pogostega poplavljanja človek uporablja le ekstenzivno. Sčasoma se širijo kmetijske površine in krepí njihova raba, v drugi polovici 20. stoletja pa jih začne nadomeščati stanovanjska pozidava in prometna infrastruktura. Tako se funkcija prostora postopoma spremeni iz pretežno naravne in kmetijske v izrazito bivalno.

4.2 GEOGRAFSKA UMESTITEV LETUŠKE GMAJNE V ŠIRŠI PROSTOR

Letuška gmajna (Gmajna) kot del naselja Letuš predstavlja ravninski prostor, ki se razteza na obeh bregovih reke. Za območje je značilna izrazita kmetijska raba prostora, kar je razvidno iz številnih pravokotnih in podolgovatih njivskih parcel, travnikov ter posameznih sadovnjakov. Poselitev na Gmajni predstavljajo stanovanjske hiše in gospodarska poslopja, ki so zgoščeno razporejeni ob lokalnih cestah, medtem ko večje površine zavzemajo kmetijska zemljišča. Na južnem (desnem) bregu Savinje se nahaja manjša strnjena skupina stanovanjskih objektov, ki je s preostalim delom Letuša povezana z lokalnim cestnim omrežjem. Na severnem (levem) bregu je pozidava nekoliko gostejša in se navezuje na osrednji del naselja Letuš.

Slika 7: Prikaz območja Letuš (Vir: Atlas okolja, 2026)

4.2.1 OPIS NARAVNIH ZNAČILNOSTI OBMOČJA

Območje Letuške gmajne zaznamuje ravninski relief, značilen za srednji in spodnji del doline Savinje. Letuška gmajna leži na nadmorski višini povprečno 307 m. Razlike v višini na opazovanem območju so majhne. Kljub pretežno ravninskemu reliefu se na območju pojavljata dve izraziti terasi med zadnjimi hišami in strugo Savinje na levem bregu, ki predstavljata ostanka nekdanje struge. Višinske razlike med njima so majhne in znašajo približno 2 do 4 m.

Slika 8: Prikaz digitalnega modela reliefa (Vir: ARSO, 2026)

Reka Savinja močno vpliva na oblikovanost pokrajine, rabo prostora in podobo Letuške gmajne. V bližini Letuša se vanjo zliva reka Paka. Poleg Savinje je tu še manjši vodotok, Letuška struga, medtem ko od vznožja Dobrovelj, na skrajnem JZ delu območja, vanjo teče potok Lagvaj (PISO, 2026).

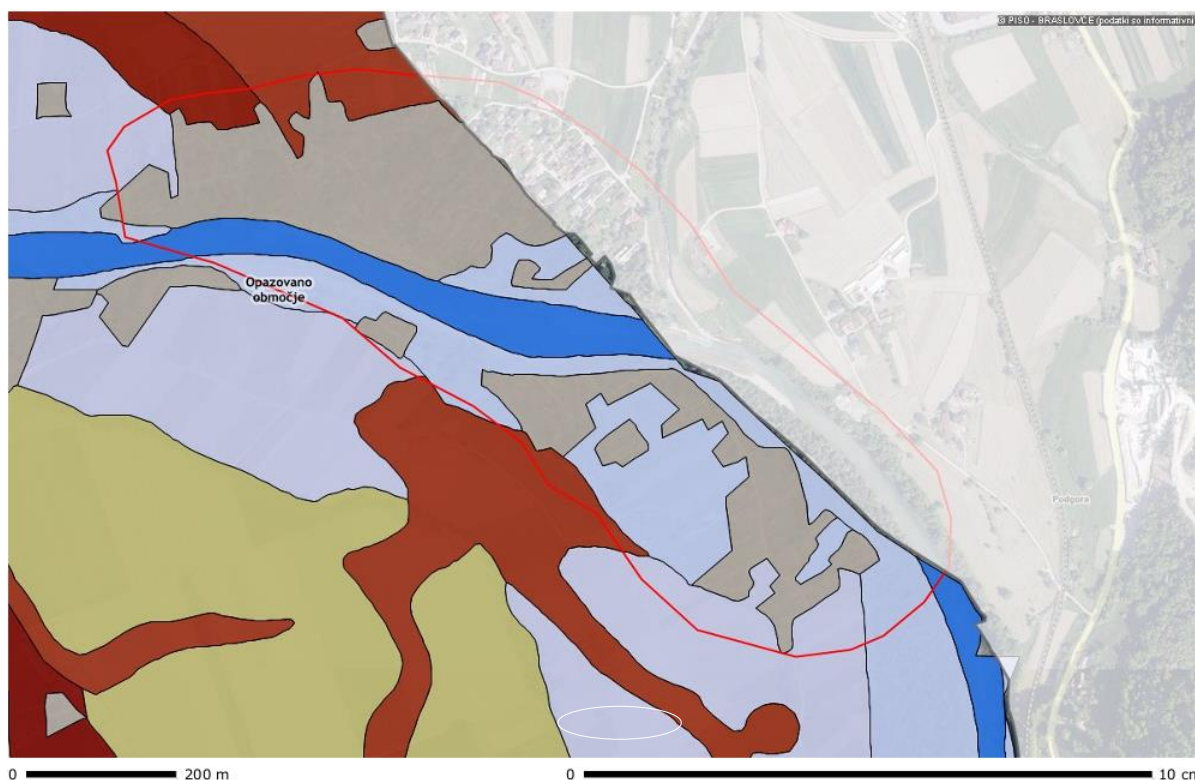

Slika 9: Mreža vodotokov na širšem preučevanem območju (Vir: Atlas okolja, 2026)

Območje Letuške gmajne je nastalo na rečnih nanosih Savinje, zato geološko podlago pretežno sestavljajo peščeno-prodnati aluvialni sedimenti. Na rečnem bregu prevladujejo obrečna, plitva karbonatna tla, razvita na peščeno-prodnatem aluviju (svetlo modra podlaga), za katera je značilen izrazit vpliv rečnih procesov in občasnega poplavljanja. Zaradi prepustne sestave omogočajo hitro pronicanje padavinske vode, vendar ob visokih pretokih Savinje ne morejo zadržati večjih količin vode, kar prispeva k hitremu širjenju poplavnega vala.

Na območjih poselitve prevladujejo pozidana in sorodna zemljišča (siva podlaga). Z oddaljenostjo od rečnega korita se pojavljajo rendzine na peščeno-prodnatih rečnih nanosih

ter evtrična rjava tla (rjava podlaga) , ki so nastala na karbonatni podlagi. Zaradi svojih ugodnih lastnosti so primerna za kmetijsko rabo, kar se odraža v prevladi njivskih in travniških površin (PISO, 2026).

Slika 10: Pedološka karta obravnavanega območja (Vir: PISO 2026)

Obravnavano območje ob reki Savinji se nahaja na prostoru z več naravovarstvenimi omejitvami in varstvenimi režimi. Del območja je vključen v omrežje Natura 2000, in sicer v posebno ohranitveno območje (SAC) Savinja Grušovlje–Petrovče (SI3000309). Namen tega območja je ohranjanje ugodnega stanja habitatnih tipov ter rastlinskih in živalskih vrst evropskega pomena. Poleg območja Natura 2000 se na obravnavanem območju nahaja tudi ekološko pomembno območje (EPO) Savinja Grušovlje–Petrovče (ID 95900). Ekološko pomembna območja predstavljajo območja z visoko stopnjo biotske raznovrstnosti ter pomembne življenjske prostore rastlinskih in živalskih vrst, zato imajo pomembno vlogo pri ohranjanju naravne dediščine. Na območju je evidentirana tudi naravna vrednota državnega pomena Savinja s pritoki (identifikacijska številka 269 V). Gre za geomorfološko, hidrološko in ekosistemsko naravno vrednoto, ki obsega reko Savinjo s pritoki in predstavlja pomemben element naravne krajine ter življenjski prostor številnih rastlinskih in živalskih vrst. Na manjšem delu obravnavanega območja je evidentiran tudi varovalni gozd (št. 09200) v skupni površini približno 3,38 ha. Varovalni gozdovi opravljajo pomembne zaščitne funkcije, saj prispevajo k stabilnosti tal, zmanjšujejo erozijske procese ter ugodno vplivajo na vodni režim in varovanje prostora pred naravnimi nevarnostmi (Atlas okolja, 2026).

Slika 11: Naravovarstvene značilnosti opazovanega območja (Vir: Atlas okolja, 2026)

4.2.2 PREUČEVANO OBMOČJE IN POPLAVNA OGROŽENOST

Porečje Savinje velja za eno najbolj poplavno ogroženih območij v Sloveniji. Razteza se od Savinjskih Alp in Karavank čez Celjsko kotlino do izliva v Savo. Savinja ima hudourniški značaj, enako velja za večino njenih pritokov. Značilna so velika nihanja v pretoku – po močnejših padavinah se lahko vodostaj hitro dvigne in povzroči poplave, pogosto v zelo kratkem času po začetku dežja. Poplave v porečju Savinje so običajno kratkotrajne – vodni val doseže vrh v enem dnevu ali celo v nekaj urah (Jakob idr., 2018).

Z vidika poplavne ogroženosti ima območje Letuške gmajne velik pomen, saj leži neposredno v ravninskem delu poplavne ravnice reke Savinje. Zaradi ravnega reliefa in majhnih višinskih razlik voda ob povečanih pretokih hitro prestopi bregove in se razlije po širšem območju. Na poplavno občutljivost pomembno vplivajo tudi peščeno-prodnati aluvialni nanosi, ki omogočajo hitro pronicanje, hkrati pa ne zadržujejo večjih količin vode, zato se ob intenzivnih padavinah ali dolgotrajno namočenih tleh poplavni val hitro širi. Dodatno tveganje predstavljajo hudourniški pritoki Savinje, ki ob nalivih hitro povečajo vodostaj glavne reke. Zaradi kmetijske rabe in poselitve na območju poplave pogosto povzročajo gospodarsko škodo ter motnje v rabi prostora, pri čemer je čas odziva razmeroma kratek. Letuška gmajna tako spada med območja z izrazito poplavno dinamiko, kjer so poplave sicer lahko kratkotrajne, vendar zelo intenzivne in prostorsko obsežne.

Dolgotrajno poplavno ogroženost območja potrjuje tudi njegova zgodovina. Zgodovinski zapisi pričajo, da so območje Letuša in širše Spodnje Savinjske doline že konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja večkrat prizadele večje poplave, kar potrjuje, da je bila poplavna nevarnost tega prostora prisotna že skozi daljše zgodovinsko obdobje (Čuček Filip, 2025). Tudi v 20. stoletju so območje močno prizadele poplave. Leta 1990 in 1998 so na območju Letuša povzročile obsežno materialno škodo (Kamra, 2010). Kljub temu po teh dogodkih ni prišlo do umika objektov iz poplavnega območja, temveč predvsem do sanacije škode in nadaljnega izvajanja protipoplavnih ukrepov. Šele po katastrofalnih poplavah leta 2023 je bil zaradi izjemnega obsega škode sprejet tudi pristop preselitve objektov z najbolj poplavno ogroženih območij.

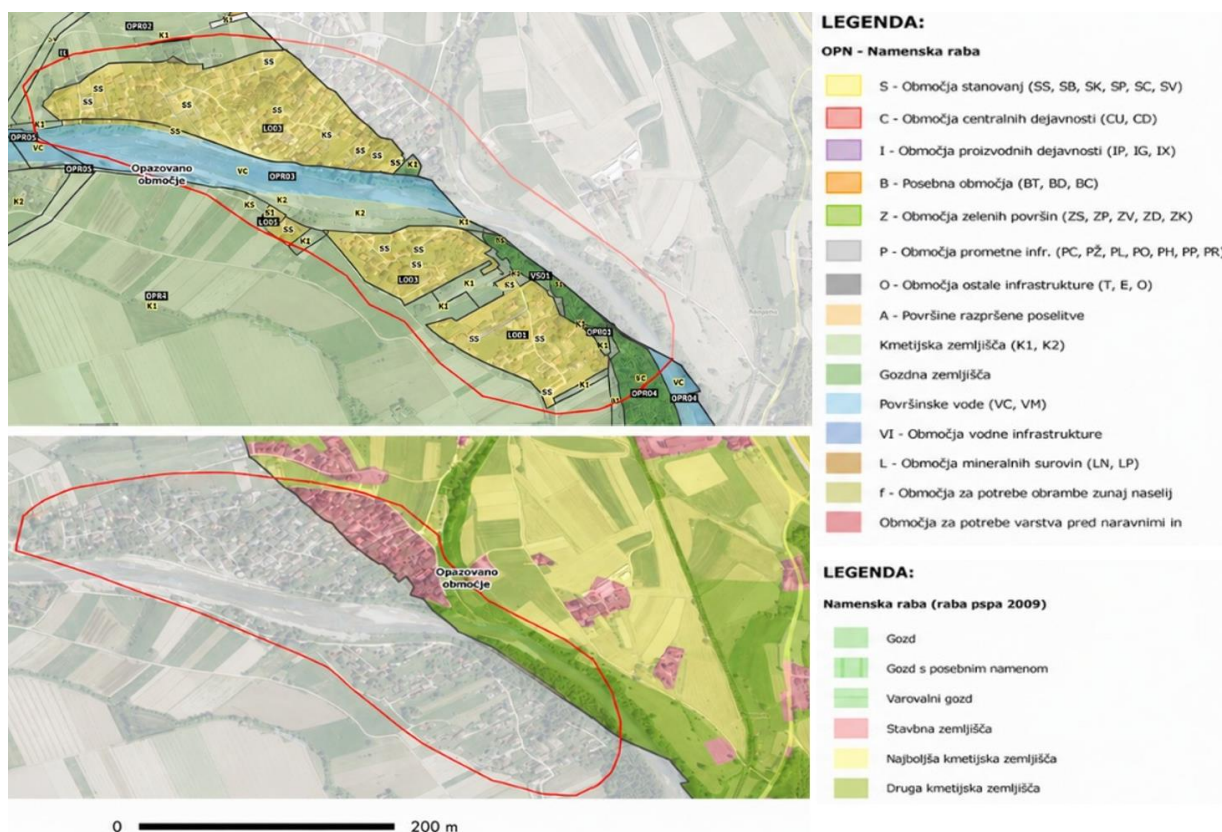
4.3 NAMENSKA RABA TAL

Namenska raba prostora se določa predvsem z občinskimi prostorskimi načrti, v nadaljevanju OPN, v nekaterih primerih pa tudi z občinskimi podrobnimi prostorskimi načrti, v nadaljevanju OPPN. Ti dokumenti določajo, kako in za katere namene se lahko uporabljajo posamezne površine in objekti. Pri tem se upoštevajo prevladujoče in dovoljene dejavnosti na določenem območju. Pri določanju namenske rabe prostora se izhaja iz usmeritev prostorskih strateških aktov ter veljavnih področnih predpisov. Upoštevajo se tudi fizične značilnosti prostora in predvidena uporaba. Območja namenske rabe so določena tako, da je njihove meje mogoče natančno prikazati v katastru nepremičnin. Pri tem velja načelo pretežnosti, združljivosti in dopolnjevanja različnih dejavnosti. Namenska raba prostora je razdeljena na tri ravni podrobnosti. Na osnovni ravni ločimo:

- območja stavbnih zemljišč,
- območja kmetijskih zemljišč,
- območja gozdnih zemljišč,
- območja voda ter
- območja drugih zemljišč.

Vsaka od teh kategorij omogoča različne vrste uporabe, skladno z določili prostorskih načrtov in potrebami lokalnega okolja (PISO, 2026).

Ker se obravnavano območje nahaja na območju dveh občin, je pri analizi treba upoštevati oba veljavna OPN-ja, in sicer OPN občine Braslovče ter OPN občine Šmartno ob Paki.

Slika 12: OPN Občine Braslovče in OPN občine Šmartno ob Paki (Vir: PISO, 2026)

Na opazovanem območju prevladujejo stanovanjske površine, območja površinskih voda, gozdna zemljišča ter kmetijska zemljišča, ki skupaj oblikujejo značilno prostorsko strukturo območja. Današnja raba prostora, opredeljena v občinskem prostorskem načrtu, se bistveno

razlikuje od pretekle. Na območjih, ki so bila nekoč namenjena predvsem kmetijski rabi in so predstavljala del naravne poplavne ravnice, danes prevladujejo stanovanjske površine ter druga pozidana zemljišča. Primerjava zgodovinskih in sodobnih kart tako jasno kaže preobrazbo območja iz pretežno naravne in kmetijske pokrajine v prostor s prevladujočim vplivom človeka.

Po podatkih evidence GERK je mogoče pridobiti natančnejši vpogled v razporeditev, obseg in dejansko rabo kmetijskih zemljišč, kar omogoča podrobnejšo analizo njihove zastopanosti in sprememb na obravnavanem območju.

Slika 13: Kmetijska zemljišča po GERK podatkih (Vir: GERK, 2026)

Primerjava dejanske rabe tal (GERK) z namensko rabo prostora, določeno v OPN, kaže, da se rabi na obravnavanem območju v veliki meri ujemata. Večjih odstopanj med dejanskim stanjem in namensko rabo ni zaznati, kar kaže na usklajenost prostorskega načrtovanja z dejansko uporabo prostora. GERK zaradi podrobnejšega zajema zemljišč omogoča natančnejši prikaz posameznih rab.

4.4 ANALIZA STAVB IN POSELITVE

4.4.1 ANALIZA OBJEKTOV GLEDE NA ČAS IZGRADNJE

Slika 14 prikazuje čas izgradnje objektov na obravnavanem območju. Prvi objekti so nastali med letoma 1950 in 1974, kar pomeni začetek poselitve. V naslednjih desetletjih je število stavb naraščalo, kar je pomenilo postopno širitev naselja.

Gradnja se je nadaljevala tudi kasneje. Na karti so vidni objekti, zgrajeni po letu 2010, kar potrjuje, da se poselitev še naprej dopolnjuje z novogradnjami bivalnih in drugih objektov. Če pogledamo razporeditev objektov po starosti, vidimo, da so po območju razpršeni; objekti iz različnih obdobj so pomešani med seboj. Iz karte ni mogoče jasno razbrati trenda/smeri širitve naselja. Namesto nadzorovanega širjenja je bolj opazno stihijsko, postopno zapolnjevanje praznih parcel znotraj obstoječega naselja.

Slika 14: Prikaz objektov po letu nastanka (Vir: PISO, 2026)

4.4.2 ANALIZA OBJEKTOV GLEDE NA DEJANSKO RABO STAVB

Pregled dejanske rabe stavb na območju (Slika 15) pokaže, da prevladujejo stanovanjske stavbe. Prisotnost kmetijskih objektov odraža podeželski značaj naselja in močno povezanost z dejavnostjo kmetij. Med pomembnejšimi so še objekti, namenjeni trgovini in storitvam, ki prebivalcem omogočajo osnovno oskrbo in vsakdanje storitve.

Trgovske, storitvene in kmetijske stavbe se razpršeno nahajajo med stanovanjskimi objekti. Takšna razgibana razporeditev je značilna za podeželska ali primestna naselja, kjer se različne dejavnosti med seboj prepletajo. Prevlada stanovanjskih stavb kaže, da ima območje predvsem bivalno funkcijo.

Slika 15: Prikaz objektov glede na dejansko rabo objekta (Vir: PISO, 2026)

Iz tabele 2 je razvidno, da je večina objektov na območju Letuške gmajne zgrajena po letu 1950, pri čemer največ objektov izvira iz obdobja 1975–1989 (62 objektov). Pretežni del teh objektov je bil prvotno namenjen počitniškemu bivanju (vikendom), večina od teh se je kasneje

preoblikovala v stanovanjske objekte. Najpogostejša dejanska raba je stanovanjska, ki prevladuje v vseh obdobjih gradnje. Kmetijska raba je prav tako pomembno zastopana, predvsem pri objektih, zgrajenih med letoma 1950 in 2009, medtem ko so objekti za promet in elektronske komunikacije ter objekti z drugo rabo zastopani le v manjšem številu. Starejših objektov je zelo malo, saj sta evidentirana le dva iz 19. stoletja, objektov, zgrajenih pred letom 1800, pa na obravnavanem območju ni.

Tabela 2: Pregled objektov na območju Letuške gmajne glede na leto izgradnje in dejansko rabo

	Pred 1800	I. 19. stoletje	1900- 1949	1950- 1974	1975- 1989	1990- 1999	2000- 2009	Po 2010	I.
Število objektov	0	2	5	49	62	46	47	16	
Dejanska raba (stanovanjski del)	0	1	4	31	35	28	23	13	
Dejanska raba (kmetijski del)	0	1	0	14	20	9	16	3	
Dejanska raba (deli stav za promet in izvajanje elektronskih komunikacij)	0	0	1	2	2	7	7	0	
Dejanska raba (drugo)	0	0	0	2	5	2	1	0	

5. POPLAVE LETA 2023

5.1 OPIS POTEKA DOGODKA IN VREMENSKIH RAZMER

Med 3. in 6. avgustom 2023 je Slovenija ter območja severno od državne meje zajelo dolgotrajno obdobje intenzivnih padavin, ki so jih spremljale ponavljajoče se nevihte, močni nalivi in plove. Najhujše razmere so nastopile v noči iz 3. na 4. avgust, ko so izjemno močne padavine prizadele predvsem porečja na območju Kamniško-Savinjskih Alp, Karavank, Škofjeloškega, Cerkljanskega in Polhograjskega hribovja. Zaradi ekstremnih hidroloških razmer so se 4. avgusta razvile obsežne in uničujoče poplave. Voda je zalila številna naselja ter poškodovala stanovanjske in gospodarske objekte. Dogodek so spremljali tudi številni zemeljski plazovi, reke pa so prenašale velike količine plavja ter povzročale poškodbe in odnašanje mostov ter cestne infrastrukture. Padavine so se nadaljevale tudi 4. in 5. avgusta, vendar z nekoliko manjšo intenziteto. Kljub temu so se nalivi razširili nad večji del države in dodatno prispevali k vztrajanju visokih vodostajev ter poplavnih razmer. Nekaj po 7. uri zjutraj, 4. avgusta 2023, je Savinja dosegla največji pretok tudi v Letušu, kjer je bil izmerjen pretok 935 m³/s in vodostaj 696 cm. Gre za najvišjo izmerjeno vrednost na vodomerni postaji Letuš v

celotnem obdobju meritev od leta 1954 dalje (Tabela 3). Ocenjena povratna doba dogodka je presegla 100 let, dosežena pa je bila najvišja, tretja visokovodna stopnja (ARSO, 2023).

Tabela 3: Podatki za vodomerno postajo Letuš (Vir: ARSO, 2026)

Parameter	Vrednost
Vodotok	Savinja
Merilno mesto	Letuš
Datum in čas konice	4. 8. 2023 ob 7.20
Najvišji vodostaj	696 cm
Največji pretok	935 m ³ /s
Uvrstitev konice	1. najvišja v obdobju 1954–2023
Ocenjena povratna doba	več kot 100 let
Visokovodna stopnja	3. (najvišja)

5.2 ANALIZA VZROKOV ZA NASTANEK POPLAV

Obdobje med majem in decembrom 2023 je zaznamovalo več zaporednih intenzivnih padavinskih dogodkov, ki so si sledili v razmeroma kratkih časovnih presledkih. Zaradi ponavljajočih se padavin so bila tla v številnih porečjih močno zasičena z vodo, kar je ob kasnejših padavinskih dogodkih prispevalo k hitremu naraščanju pretokov rek in sprožanju številnih zemeljskih plazov (Piry idr., 2025).

Na območjih, ki so bila zaradi obilnih julijskih padavin že predhodno močno namočena, je v zgolj 6 do 12 urah padlo med 150 in 200 mm dežja. Posledica tega je bil hiter in silovit porast hudournikov, manjših vodotokov ter rek. Med najbolj prizadetimi vodotoki je bila tudi Savinja, ki je skupaj z drugimi rekami dosegla izjemno visoke pretoke (ARSO, 2023).

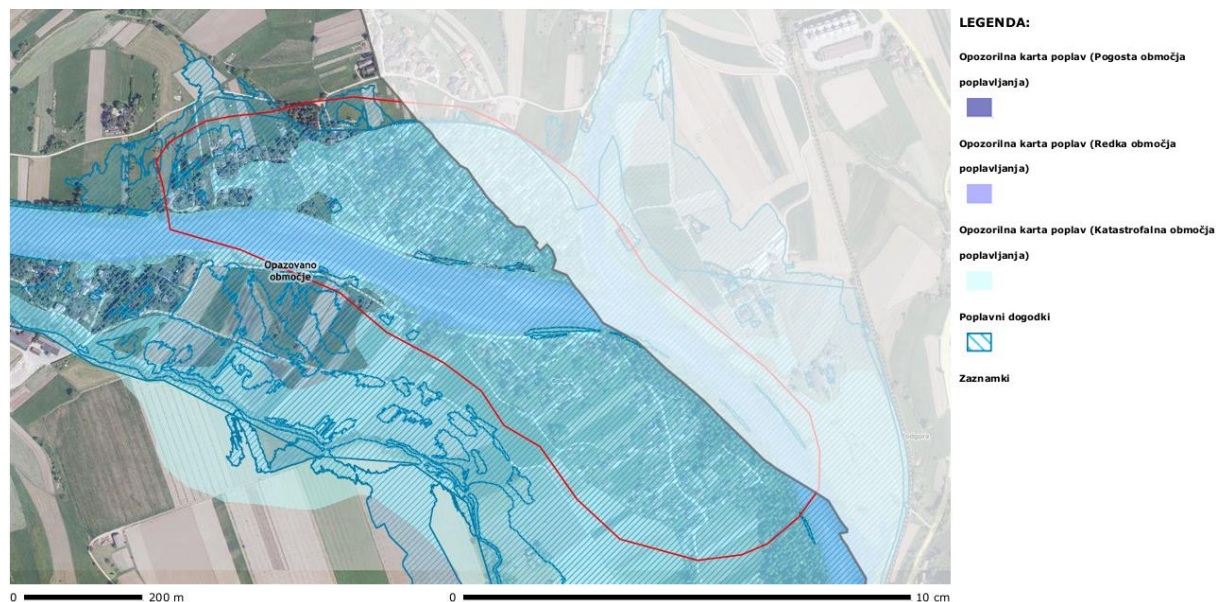
K nastanku poplav so tako bistveno prispevali predhodna zasičenost tal, izjemna količina padavin v zelo kratkem času ter hitro naraščanje vodotokov v porečju Savinje in drugih prizadetih območjih (ARSO, 2023; Piry idr., 2025).

5.3 PRIKAZ OBSEGA POPLAVLJENIH OBMOČIJ IN POSLEDIČNE ŠKODE

Avgustovske poplave leta 2023 so prizadele velik del Slovenije in povzročile obsežno škodo na stanovanjskih objektih, prometni infrastrukturi, vodotokih ter gospodarskih površinah. Po uradnih podatkih je bilo evidentiranih več kot 15.000 prizadetih lokacij, poškodovanih pa je bilo tudi več tisoč kilometrov cest in vodotokov. Poplave so prizadele številna naselja po državi ter povzročile eno največjih naravnih nesreč v zgodovini samostojne Slovenije (GOV.SI, 2025b).

Posebej hude posledice so bile zabeležene tudi v občini Braslovče, kjer je bilo poplavljenih 273 stanovanjskih objektov ter številni gospodarski in pomožni objekti. Velika škoda je nastala na prometni, energetske in komunalni infrastrukturi. Poškodovanih oziroma uničenih je bilo več cestnih odsekov, pojavilo se je tudi več zemeljskih plazov, ki so ogrožali objekte in prometnice. Med najbolj prizadetimi območji občine je bil Letuš z Letuško gmajno. Zaradi neposredne bližine reke Savinje je bilo območje izpostavljeno obsežnemu poplavljanju, ki je povzročilo škodo na stanovanjskih objektih, javni infrastrukturi in komunalnih sistemih. Savinja je poškodovala del vodovodnega omrežja in črpališče, zaradi česar je bila oskrba s pitno vodo

začasno motena. Poškodovana je bila tudi elektroenergetska infrastruktura, zato je bilo treba oskrbo z električno energijo zagotavljati z agregati. Poplave so prizadele tudi objekte javnega pomena. V Letušu sta bila poplavljeni gasilski in kulturni dom, poškodovan pa je bil tudi prireditveni objekt Žaga. Poleg tega je bilo popolnoma uničeno športno igrišče v Letušu. Velike količine naplavin, mulja in odpadkov so dodatno otežile sanacijo območja ter zahtevale organizacijo začasnih zbirnih mest za odpadke (Braslovški utrip, 2023).

Slika 16: Izsek iz karte poplav, preučevano območje (Vir: PISO, 2026)

6. PREDVIDENA RABA TAL NA OBMOČJU LETUŠKE GMAJNE

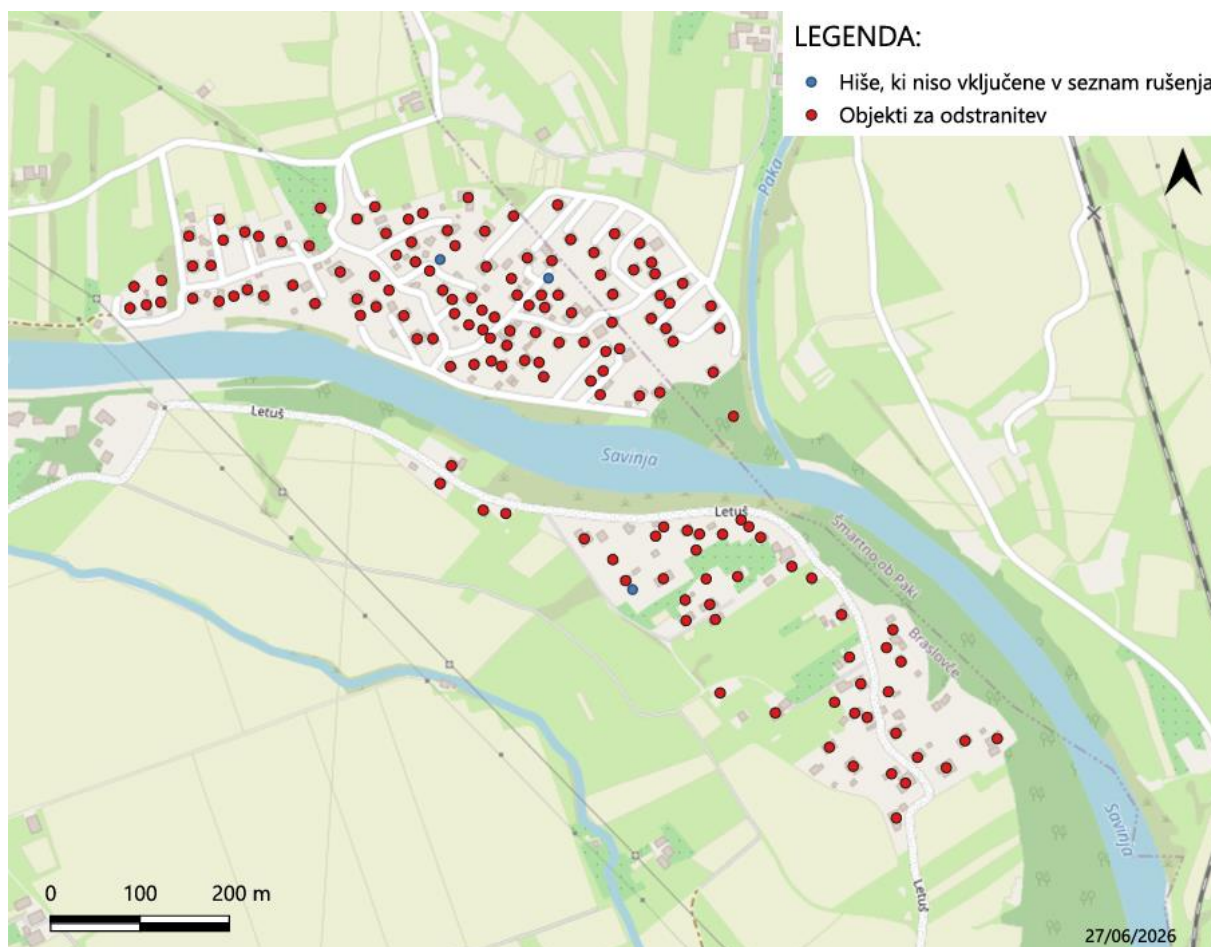
6.1 OBMOČJA, PREDVIDENA ZA RUŠENJE IN PRESELITEV

6.1.1 PRIKAZ OBJEKTOV, PREDVIDENIH ZA ODSTRANITEV ZARADI POPLAVNE OGROŽENOSTI

Na podlagi 151.c člena Zakona o interventnih ukrepih za odpravo posledic poplav in zemeljskih plazov iz avgusta 2023 (Uradni list RS, št. 95/23, 117/23, 131/23 – ZORZFS in 62 /24) je Vlada Republike Slovenije sprejela sklep o določitvi objektov, katerih odstranitev je nujno potrebna in v javno korist na območju občine Braslovče, občine Šmartno ob Paki ter ostalih prizadetih občin. Zaradi zavarovanja življenja in zdravja ljudi je nujno potrebna in v javno korist odstranitev objektov, ki po večini zajemajo opazovano območje (PIRS, 2024). Obravnavani objekti v občini Braslovče in občini Šmartno ob Paki predstavljajo naselje objektov na levem in desnem bregu ob sotočju rek Savinje in Pake. V opazovanem območju je bilo zajetih 157 hišnih števil, pri čemer analiza temelji na hišnih številkah in ne na številu objektov. Na posamezni hišni številki oz. parceli se namreč lahko nahaja več objektov, poleg stanovanjskih tudi pomožni objekti, zato je skupno število objektov večje od števila obravnavanih hišnih števil.

Seznam obravnavanih hišnih števil je bil pripravljen na podlagi Sklepa o določitvi objektov, katerih odstranitev je nujno potrebna in v javno korist, ter seznama objektov, ki ga je Republika Slovenija objavila na spletni strani GOV.SI. Pri pregledu območja je bilo ugotovljeno, da se na obravnavanem območju nahajajo še tri hišne številke, ki niso vključene niti v navedenem Sklepu niti v objavljenem seznamu. Ker se nahajajo znotraj opazovanega območja in neposredno mejijo na hišne številke, vključene v uradne sezname, je mogoče sklepati, da je pri pripravi seznamov prišlo do izpusta oziroma napake pri vnosu podatkov. Zato so bile tudi

te hišne številke vključene v nadaljnjo analizo. Za boljši pregled opazovanega območja je bila v programu QGIS pripravljena karta, na kateri so prikazane vse obravnavane hišne številke.

nastajanje prašnih delcev, večji promet gradbene mehanizacije ter motnje pri vsakdanjem življenju prebivalcev (Power, 2008).

Pomemben vidik predstavljajo tudi *ekonomske* posledice odstranitve objektov. Poleg stroškov rušenja nastanejo stroški ravnanja z gradbenimi odpadki, sanacije zemljišča, gradnje nadomestnih objektov in zagotavljanja novih bivalnih rešitev za prizadete prebivalce. Zato je pri odločanju o odstranitvi objektov smiselno poleg tehničnih in ekonomskih razlogov upoštevati tudi širše okoljske in družbene vplive posamezne odločitve (Pittau idr., 2020; Power, 2008).

V primeru odstranitve objektov zaradi naravnih nesreč, kot so poplave, je rušenje pogosto nujen in edini ukrep za zmanjšanje prihodnjih tveganj in zagotavljanje varnosti prebivalcev. Kljub temu takšni posegi predstavljajo trajno spremembo prostora ter pomembno vplivajo na lokalno skupnost in okolje.

6.1.3 PRESELITEV PREBIVALCEV NA VARNEJŠA OBMOČJA

Po poplavah avgusta 2023 je bilo na območju dela naselja Letuš ugotovljeno, da zaradi velike poplavne ogroženosti obnova objektov na obstoječih lokacijah ni smiselna. Zato je bila sprejeta odločitev o preselitvi prebivalcev na varnejše območje, kjer bodo zagotovljeni ustrezni pogoji za nadomestitveno gradnjo stanovanjskih objektov.

Za izvedbo preselitve je župan občine Braslovče 1. avgusta 2024 sprejel Sklep o začetku priprave Občinskega podrobnega prostorskega načrta (OPPN) za obnovo po poplavah na območju dela Letuša (levi in desni breg Gmajna) ter širitev naselja Braslovče z Rakovljami za nadomestitveno gradnjo (Na podlagi tretjega odstavka 17. člena Zakona o obnovi, razvoju in zagotavljanju finančnih sredstev (Uradni list RS, št. 131/23; v nadaljnjem besedilu: ZORZFS), 119., 129. in 131.a člena Zakona o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-10, 78/23 – ZUNPEOVE, 95/23 – ZIUOPZP in 23/24; ter 30. člena Statuta Občine Braslovče (Uradni list RS, št. 69/12, 22/17, 163/21). Priprava OPPN temelji na veljavnem Občinskem prostorskem načrtu (OPN, 2018), izdelanih strokovnih podlagah, izhodiščih občine Braslovče ter sklepih Sveta Vlade Republike Slovenije za obnovo, s katerimi je bila potrjena nujnost odstranitve najbolj ogroženih objektov. Območje, predvideno za nadomestitveno gradnjo v Braslovčah, naselje Rakovlje, je bilo po veljavnem OPN opredeljeno kot območje najboljših kmetijskih zemljišč (K1), na katerih gradnja stanovanjskih objektov ni bila dovoljena. Zaradi izrednih razmer po poplavah je zakonodaja omogočila izvedbo posebnega postopka priprave OPPN za obnovo, s katerim se lahko spremeni namenska raba prostora in prostorski izvedbeni pogoji. Pravna podlaga za takšno ureditev izhaja iz Zakona o interventnih ukrepih za odpravo posledic poplav in zemeljskih plazov iz avgusta 2023 (Uradni list RS, št. 95/23, 117/23, 131/23 – ZORZFS, 62/24, 47/25 in 979/26 – ZDU-1P), ki je v Zakon o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-10, 78/23 – ZUNPEOVE, 95/23 – ZIUOPZP, 23/24, 109/24, 25/25 – odl. US, 75/25 in 14/26) uvedel možnost sprejema OPPN za odpravo posledic naravnih nesreč. Ta prostorski akt omogoča spremembo namenske rabe zemljišč iz kmetijskih v stavbna zemljišča ter določa pogoje za izvedbo nadomestitvene gradnje na območjih, ki niso izpostavljena poplavni nevarnosti.

Na podlagi navedenega je bilo na območju širitve naselja Braslovče z Rakovljami predvideno oblikovanje novih stavbnih zemljišč, namenjenih preselitvi prebivalcev iz poplavno najbolj ogroženega dela naselja Letuš (»Sklep o začetku priprave Občinskega podrobnega prostorskega načrta za obnovo po poplavah na območju dela Letuša (levi in desni breg Gmajna) in širitev naselja Braslovče z Rakovljami za nadomestitveno gradnjo, stran 6690« 2024).

Slika 18: Vizualni prikaz urbanistične zasnove v območje priselitve (Vir: Braslovški utrip, 2025)

Na območju Rakovelj je v načrtu novo območje za nadomestitveno gradnjo, ki obsega približno 19 ha zemljišč. Občina predvideva ureditev 98 gradbenih parcel, namenjenih izključno upravičencem, ki se morajo zaradi poplavne ogroženosti in načrtovanih protipoplavnih ukrepov državnega pomena preseliti iz obstoječih stanovanjskih objektov na varnejšo lokacijo. Poleg gradbenih parcel prostorski akt vključuje tudi načrtovanje nove prometne infrastrukture, med drugim nove dovozne ceste po južni strani Rakovelj, ki bo poleg dostopa do novega naselja izboljšala tudi prometno povezavo do vrtca in osnovne šole. Pri načrtovanju nove stanovanjske soseske je bila posebna pozornost namenjena zagotavljanju kakovostnega bivalnega okolja. Poleg stanovanjskih površin so predvidene tudi zelene površine, pešpoti ter skupni prostori za rekreacijo in druženje, s čimer se želi ustvariti funkcionalno in prijetno bivalno okolje za nove in obstoječe prebivalce (Braslovški utrip, 2025).

6.2 NAČRTOVANE UREDITVE PROSTORA NA OBMOČJU LETUŠKE GMAJNE

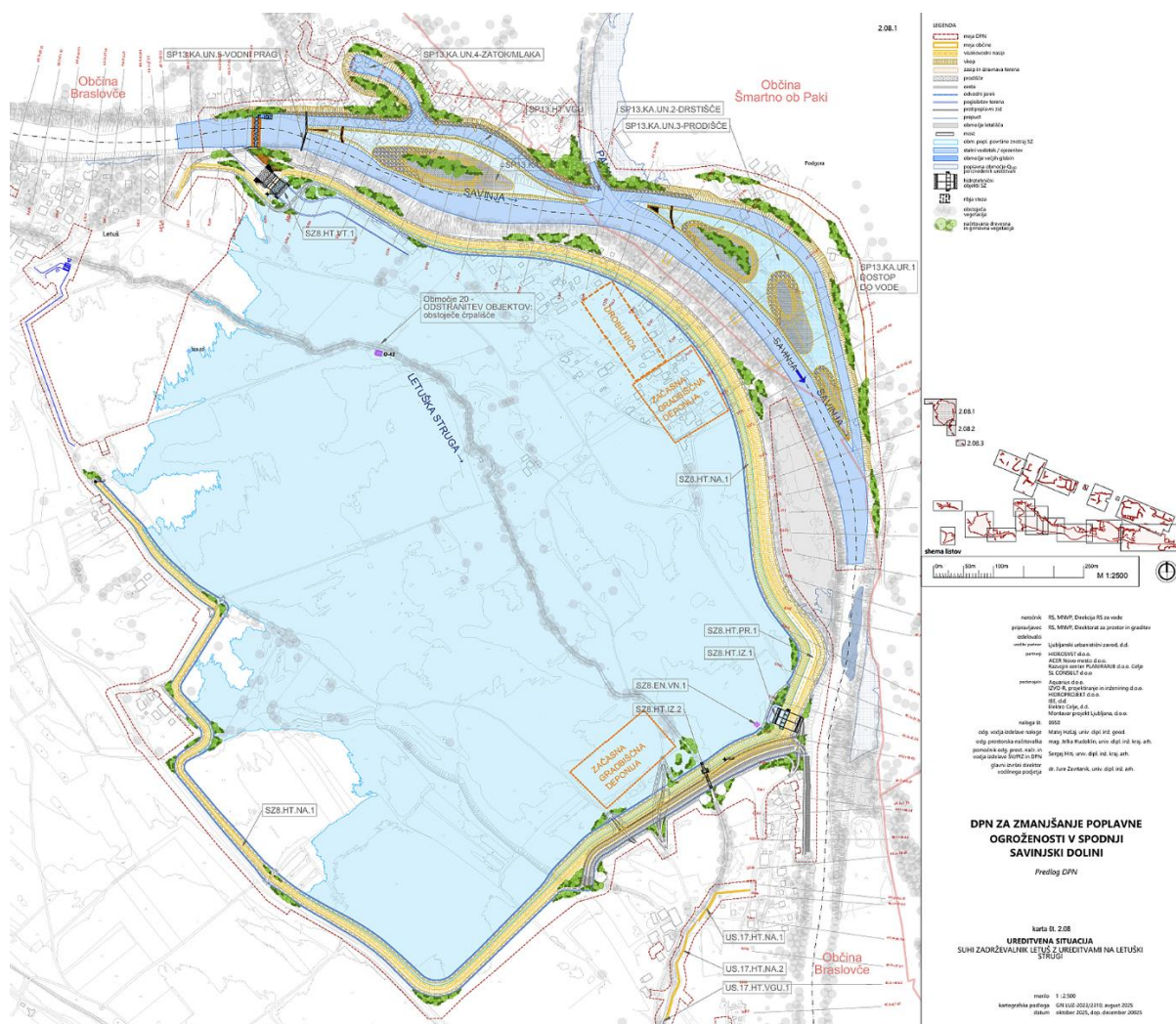
6.2.1 DRŽAVNI PROSTORSKI NAČRT ZA ZMANJŠANJE POPLAVNE OGROŽENOSTI SPODNJE SAVINJSKE DOLINE

Državni prostorski načrt (DPN) za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini predstavlja celovit prostorski akt državnega pomena, katerega osnovni cilj je dolgoročno zmanjšanje poplavne ogroženosti poseljenih in kmetijskih območij na širšem vplivnem območju Savinje ter njenih pritokov. Načrtovane ureditve vključujejo obsežen sistem hidrotehničnih ukrepov, ki temeljijo na rezultatih hidrološko-hidravličnih študij ter analizi poplavnih dogodkov, zlasti dogodka avgusta 2023 (DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini, 2025).

DPN obravnava območje spodnjega toka Savinje na odseku med Letušem in Celjem. Na tem območju so predvideni različni protipoplavni ukrepi, med katerimi so najpomembnejši suhi in večnamenski zadrževalniki, ureditve vodotokov, visokovodni nasipi ter prilagoditve

infrastrukture in prostora (Slika 15). Ukrepi so zasnovani na način, da ob visokih vodah omogočajo zadrževanje in kontrolirano preusmerjanje vodnih količin, s čimer se zmanjšujejo poplavni valovi v dolvodnih urbanih območjih. S tem se zagotavlja večja stopnja poplavne varnosti naselij v Spodnji Savinjski dolini, hkrati pa se posega v obstoječo rabo prostora, kar vključuje tudi spremembe poselitvenih in kmetijskih površin (DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini, 2025)

Na območju Letuške gmajne so v okviru Državnega prostorskega načrta predvidene obsežne ureditve struge Savinje, katerih namen je povečanje poplavne varnosti ter hkratno ohranjanje oziroma izboljšanje naravnih značilnosti vodnega prostora.

Slika 19: DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti, območje Letuš (Vir: GOV.SI, 2025)

Na širšem območju sotočja Savinje in Pake je predvidena sonaravna ureditev struge Savinje v dolžini približno 1,4 km. Obstoječa struga se preoblikuje v dva ločena rečna kraka, pri čemer južni krak ostane približno na trasi sedanje struge, severni pa se razširi proti levemu bregu. S tem se območje vodnega prostora razširi do približno 170 m, kar omogoča večjo pretočnost visokih voda in zmanjšanje poplavne ogroženosti. Med obema krakoma so predvideni rečni otoki z različno višinsko razporeditvijo. Nekateri bodo ostali nad gladino tudi ob izjemno visokih vodah, drugi pa bodo redno ali občasno poplavljeni. Takšna zasnova omogoča razvoj različnih habitatov ter prispeva k večji ekološki pestrosti območja. Stabilizacija otokov je predvidena le na najbolj izpostavljenih delih, medtem ko bo na preostalih površinah omogočen naravni razvoj rečnih procesov, kot so odlaganje in odnašanje sedimenta ter zaraščanje z grmovno in

drevesno vegetacijo. Pomemben del ureditev predstavlja tudi vzpostavitev mrtvice nad sotočjem s Pako, ki bo ustvarila dodatne vodne in obvodne habitate. Stabilizacija brežin in struge je predvidena le na ključnih mestih, na drugih odsekih pa bo nadaljnji razvoj prepuščen naravnim geomorfološkim procesom. V okviru načrtovanih ureditev je predvidena tudi delna odstranitev oziroma znižanje obstoječega nasipa ob desnem bregu Savinje med izlivom Pake in Malimi Braslovčami. S tem se omogoči pogostejše razlivanje visokih voda na območje obstoječega gozda, kar ustvarja pogoje za ponovno vzpostavitev poplavnega gozda in izboljšanje naravnih poplavnih procesov. Za zagotavljanje ustrezne razdelitve vodnega toka med oba kraka Savinje so na začetku ureditve predvideni vodnogospodarski objekti, in sicer stopnja višine 2,2 m ter dva talna pragova. Poleg tega je ob levem bregu načrtovana izvedba lesene pilotne stene, katere namen je preprečevanje erozijskih procesov in zaščita železniške infrastrukture (GOV.SI, 2025).

6.2.2 VPLIV NAČRTOVANIH UKREPOV NA ZMANJŠANJE POPLAVNE OGROŽENOSTI

Načrtovani protipoplavni ukrepi na območju Letuške gmajne so usmerjeni v zmanjšanje poplavne ogroženosti širšega območja Spodnje Savinjske doline, pri čemer ima osrednjo vlogo zadrževalnik. Ta omogoča začasno zadrževanje visokih voda, s čimer se zmanjšuje poplavni val in razbremenjuje območje. Poleg zadrževalnika imata pomembno vlogo pri celoviti zaščiti prostora tudi sonaravna ureditev struge Savinje in razširitev vodnega prostora.

6.2.3 SUHI ZADRŽEVALNIK KOT PREDVIDENA NOVA RABA

Zadrževalniki vode so objekti, s katerimi je mogoče ob poplavnih dogodkih zadržati večje količine vode. Na ta način se zmanjša pretok v strugi vodotoka ter posledično tudi njegov vodni volumen. Na poplavnih območjih se ob nastanku poplav voda razlije in zadrži toliko časa, dokler se gladina vode v glavni strugi ne začne zniževati. Pri naravnih poplavnih območjih je razlivanje vode večinoma nenadzorovano, pri čemer se pretok in gladina vode skoraj ne spreminjata. Če pa so poplavna območja urejena z nasipi, je razlivanje vode mogoče nadzorovati s pomočjo hidromehanske opreme. Na ta način je mogoče regulirati dotok vode v zadrževalnik oziroma iz njega ter s tem vplivati na zmanjšanje poplavnih posledic (Lapše, 2016).

Na območju desnega brega Letuške gmajne je predvidena ureditev suhega zadrževalnika Letuš, ki je del širšega sistema protipoplavnih ukrepov v Spodnji Savinjski dolini. V okviru državnega prostorskega načrta je zadrževalnik načrtovan kot pomemben ukrep za zmanjšanje poplavne ogroženosti, saj bo ob visokih vodah omogočal začasno zadrževanje poplavnega vala. Ureditev temelji na preoblikovanju obstoječega poplavnega območja v zadrževalni prostor, pri čemer bodo pomemben del predstavljali nasipi za nadzorovano usmerjanje in zadrževanje vode. Suhi zadrževalnik bo v običajnih razmerah brez stalno zadržane vode, aktiviral pa se bo ob večjih vodnih dogodkih, ko bo potrebno zmanjšati obremenitve Savinje in zaščititi širše območje pred poplavami.

Delovanje suhega zadrževalnika temelji na začasnem zadrževanju poplavnih voda v času visokih vodnih pretokov. Po aktivaciji se zadrževalni prostor predvidoma napolni v približno 6–7 urah, pri čemer se voda zadrži toliko časa, da poplavni val na Savinji preide svojo konico. Predviden čas zadrževanja vode v zadrževalniku je približno 15 ur, nato pa sledi postopno praznjenje prostora. Učinkovitost suhega zadrževalnika se kaže predvsem v sposobnosti začasnega prevzema večjih količin vode in nadzorovanega sproščanja po umiritvi razmer. Pri ekstremnih poplavnih dogodkih, kot je izjemen pretok (Q500), se zaradi večjih vodnih količin

pričakuje daljši čas zadrževanja in praznjenja (DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini, 2025).

6.2.4 PROSTORSKI IZVEDBENI POGOJI ZA OBMOČJE ZADRŽEVALNIKA LETUŠ

Predlog Državnega prostorskega načrta za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini določa prostorske izvedbene pogoje za območje zadrževalnika Letuš. Ti opredeljujejo dovoljene posege in dejavnosti ter pogoje za njihovo izvajanje z namenom zagotavljanja učinkovitega delovanja načrtovanih protipoplavnih ureditev. Znotraj območja zadrževalnika gradnja novih stavb ni dopustna. Dovoljene so predvsem dejavnosti, povezane s kmetijstvom, vključno z agrarnimi operacijami, uporabo pomožne kmetijsko-gozdarske opreme ter s prostočasnimi dejavnostmi, vendar le pod pogojem, da ne ovirajo delovanja zadrževalnika in ne povečujejo poplavne ogroženosti. Posebna pozornost je namenjena ohranjanju kmetijske rabe prostora. Kmetijska zemljišča se lahko še naprej obdelujejo, pri čemer niso dovoljeni posegi, kot so trajno ali začasno nasipavanje, izkopavanje ali drugi posegi v teren, ki bi lahko vplivali na delovanje zadrževalnika. Obstoječa hmeljišča, trajni nasadi in namakalni sistemi se ohranjajo, vendar morajo biti njihove konstrukcije in ureditve prilagojene poplavnim razmeram ter načrtovane tako, da ne zmanjšujejo varnosti in funkcionalnosti protipoplavnih ureditev. Državni prostorski načrt dopušča tudi izvajanje drugih posegov, kot so gradnja in vzdrževanje gospodarske javne infrastrukture, urejanje vodotokov, izvajanje ukrepov za varstvo pred naravnimi nesrečami, gradnja enostavnih in nezahtevnih objektov, urejanje dostopnih poti ter zasaditev vegetacije. Vsi posegi morajo biti izvedeni tako, da ne ovirajo gradnje ali obratovanja načrtovanih ureditev, na poplavnih in vodnih zemljiščih pa ne smejo poslabšati poplavne varnosti ali vplivati na vodni režim. Za posege na območjih naravne in kulturne dediščine ter na vodnih zemljiščih je treba pridobiti ustrezna soglasja oziroma mnenja pristojnih nosilcev urejanja prostora (GOV.SI, 2025a).

7. SKLEPI

Analiza zgodovinskih kart kaže, da je bilo območje Letuške gmajne več stoletij del aktivne poplavne ravnice Savinje (Čuček Filip, 2025). Naravni rečni sistem je omogočal razlivanje visokih voda po širšem prostoru, s čimer se je zmanjšal poplavni val in ublažili so se njegovi učinki. Poselitev je bila omejena na višje ležeče predele, medtem ko so nižje ravnice služile predvsem travniški in ekstenzivni kmetijski rabi. Takšna ureditev prostora je bila prilagojena naravni dinamiki reke, saj človek poplavnega prostora še ni intenzivneje izkoriščal.

Z urejanjem rečne struge, spreminjanjem rabe tal ter širitvijo poselitve se je razpoložljiv prostor za naravno razlivanje postopoma zmanjševal. Hkrati se je povečevalo število objektov in prebivalcev na območjih, ki so bila zgodovinsko izpostavljena poplavam. Čeprav so različni posegi omogočili razvoj naselja in izboljšali pogoje za bivanje, so povečali tudi izpostavljenost ljudi in premoženja ob ekstremnih hidroloških dogodkih.

V 20. stoletju so urejanje rečne struge, zmanjševanje razlivnih površin ter razvoj prometne infrastrukture omogočili intenzivnejšo rabo prostora. Kmetijska zemljišča so se razširila, nato pa je sledilo postopno širjenje poselitve. Najizrazitejše spremembe so nastale po drugi svetovni vojni in predvsem po letu 1994, ko se je Letuška gmajna razvila v gosto poseljeno podeželsko naselje s stanovanjskimi objekti, prometnicami in z gospodarskimi poslopi. Nekdanja poplavna ravnica se je tako skoraj v celoti preoblikovala v prostor z izrazito antropogenim značajem.

Ena ključnih ugotovitev raziskave je, da se je razvoj poselitve postopoma oddaljeval od naravnih zakonitosti rečnega sistema. Primerjava zgodovinskih zemljevidov z današnjim stanjem jasno kaže, da večina današnjih poselitvenih površin leži na nekdanjih razlivnih območjih Savinje. S širjenjem naselja na naravni poplavni prostor se je povečevala tudi izpostavljenost prebivalcev in infrastrukture poplavni nevarnosti, kar se je izrazito pokazalo ob poplavah avgusta 2023.

Poplave leta 2023 predstavljajo prelomnico v razvoju območja. Dogodek ni povzročil le obsežne materialne škode, temveč je pomembno vplival tudi na spremembo pristopa k prostorskemu načrtovanju. Rezultati raziskave kažejo, da poplave niso bile zgolj posledica izjemnih hidroloških razmer, temveč tudi dolgoletnega prostorskega načrtovanja, pri katerem so bile naravne omejitve prostora pogosto podrejene potrebam poselitve in gospodarskega razvoja. Čeprav so bile izredne količine padavin neposreden vzrok poplav, je njihova razsežnost razkrila povečano ranljivost prostora, ki se je oblikovala skozi desetletja človekovega poseganja (pozidave) v naravni poplavni prostor.

Posebej pomembna ugotovitev raziskave je, da se po letu 2023 prvič po več desetletjih odvija proces zmanjševanja pozidanih površin na poplavnem območju. Država je sprejela odločitev o odstranitvi najbolj ogroženih objektov ter preselitvi prebivalcev na varnejše lokacije. Namesto nadaljnega prilagajanja prostora poselitvi se prostorski razvoj ponovno prilagaja naravnim procesom, kar predstavlja pomemben premik v sodobnem prostorskem načrtovanju.

V okviru raziskave so bile preverjene tudi zastavljene hipoteze.

H1: Po poplavah leta 2023 se na območju Letuške gmajne odvija izrazita prostorska preobrazba namenske rabe tal.

Hipoteza je potrjena. Analiza prostorskih podatkov iz programov PISO in drugih načrtov, kot je DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini, je pokazala, da po poplavah potekajo obsežne spremembe namenske rabe. Na opazovanem območju je po letu 1950 nastalo kar 220 novih objektov (vir: PISO). Del dosedanjih stavbnih zemljišč bo namenjen izvajanju protipoplavnih ureditev in vzpostavitvi poplavnih površin, nova stavbna zemljišča pa se načrtujejo na varnejših območjih.

H2: Na poplavno ogroženih območjih Letuške gmajne po letu 2023 prihaja do zmanjševanja površin stavbnih zemljišč kot posledice prostorskega prilagajanja poplavni ogroženosti.

Hipoteza je potrjena. Analiza potrjuje zmanjševanje deleža stavbnih zemljišč na najbolj ogroženih območjih zaradi odstranitve objektov (skupaj 157 zabeleženih hišnih števil), omejitve nadaljnje gradnje ter vzpostavljanja prostora za izvajanje protipoplavnih ukrepov. Poselitev se usmerja na območja zunaj poplavne nevarnosti, kjer je za ta namen bilo namenjenih 19 ha zemljišč in predvideva ureditev 98 gradbenih parcel.

H3: Območja z najintenzivnejšimi prostorskimi spremembami po poplavah leta 2023 niso nujno tista z največjo fizično škodo, temveč tista z največjim strateškim prostorskim pomenom.

Hipoteza je delno potrjena. Raziskava je pokazala, da so največje prostorske spremembe načrtovane predvsem na območjih, ki imajo ključno vlogo pri izvedbi državnih protipoplavnih ureditev. Čeprav je bilo območje Letuške gmajne med najbolj prizadetimi v poplavah leta 2023, obseg načrtovanih sprememb ni odvisen zgolj od nastale škode, temveč predvsem od njegove strateške vloge, je prostor z DPN za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini namenjen zadrževalniku (GOV.SI.,2025a).

H4: Razvoj poselitve v Letuški gmajni je od druge polovice 20. stoletja (po letu 1950) potekal v nasprotju z naravno poplavno dinamiko prostora, kar je prispevalo k današnji povečani ranljivosti območja.

Hipoteza je potrjena. Primerjava zgodovinskih kartografskih virov od leta 1700 do danes je pokazala, da se je poselitev postopoma širila na območja nekdanjih razlivnih površin Savinje. Na območju sta evidentirana 2 objekta iz 19. stoletja, 5 objektov iz obdobja 1900–1949, 49 objektov iz obdobja 1950–1974, 62 objektov iz obdobja 1975–1989, 46 objektov iz obdobja 1990–1999, 47 objektov iz obdobja 2000–2009 in 16 objektov, zgrajenih po letu 2010. Takšen prostorski razvoj je prispeval k povečani ranljivosti območja danes, tj. povečal je izpostavljenost prebivalcev in infrastrukture poplavni nevarnosti, kar so potrdile tudi poplave leta 2023.

Načrtovane protipoplavne ureditve na območju Letuške gmajne niso namenjene zgolj zaščiti lokalnega prebivalstva, temveč predstavljajo del širšega sistema zmanjševanja poplavne ogroženosti Spodnje Savinjske doline. Predvideni zadrževalniki, ureditev struge Savinje in sonaravni ukrepi bodo pomembno vplivali na prihodnjo podobo prostora. Ob tem načrt vključuje tudi številne naravovarstvene ukrepe (npr. zagotavljanje ohranjanja vodnega in obvodnega habitata ribjih vrst), katerih namen je ohraniti oziroma izboljšati ekološko stanje območja. To potrjuje sodobnejši pristop prostorskega načrtovanja, pri katerem varstvo pred poplavami ni več ločeno od varstva narave, temveč se oba cilja uresničujeta sočasno.

Raziskava temelji na trenutno veljavnih prostorskih dokumentih (OPN občin, OPPN občin ...) ter načrtovanih ureditvah (DPN), katerih končna izvedba bo znana šele po zaključku vseh upravnih postopkov in izvedbi predvidenih ukrepov. Dejanske učinke načrtovanih prostorskih sprememb bo zato mogoče celovito ovrednotiti šele po njihovi izvedbi.

PREDLOG DIPLOMSKEGA DELA: Nadaljnje raziskave bi lahko spremljale podrobno preobrazbo prostora ter analizirale vpliv posameznih izvedenih ukrepov na poplavno varnost, spremembe rabe tal in kakovost spremenjenega življenjskega okolja.

8. POVZETEK

Namen diplomskega dela je bil analizirati spreminjanje rabe tal na območju Letuške gmajne od 18. stoletja do danes ter ugotoviti, kako so poplave leta 2023 in kako bodo načrtovane prostorske ureditve vplivale na nadaljnji razvoj območja. Raziskava je temeljila na primerjavi javno dostopnih zgodovinskih kartografskih virov (Arcanum ...), prostorskih podatkov, analizi namenske rabe prostora (PISO) ter veljavnih prostorskih aktov (občinskih in državnih). Rezultati so pokazali, da je območje Letuške gmajne v zadnjih treh stoletjih doživelo izrazito prostorsko preobrazbo, pri kateri si je človek postopoma podredil prostor, ki je bil prvotno namenjen naravnemu delovanju reke Savinje.

Raziskava je pokazala, da je razvoj Letuške gmajne v zadnjih treh stoletjih potekal v smeri vse intenzivnejšega poseganja človeka v naravni poplavni prostor (pozidave). Območje, ki je bilo nekoč pretežno travniška poplavna ravnica z le redkimi sledovi človekove prisotnosti, se je postopoma preoblikovalo v poseljeno in gospodarsko izkoriščeno pokrajino. Z modernizacijo kmetijstva, urejanjem rečne struge, gradnjo prometne infrastrukture in širjenjem naselja se je naravni značaj prostora vse bolj spreminjal. Poselitev se je širila tudi na območja nekdanjih razlivnih površin Savinje, zaradi česar se je skozi desetletja povečevala poplavna ogroženost prebivalcev in infrastrukture.

Poplave avgusta 2023 predstavljajo pomembno prelomnico v razvoju območja. Poleg velike materialne škode so pokazale, da je bilo dolgoletno poseganje v naravni poplavni prostor eden izmed dejavnikov, ki je prispeval k večji ranljivosti območja. Dogodek je spodbudil drugačen pristop k prostorskemu načrtovanju, ki daje večji poudarek prilagajanju naravnim procesom in zmanjševanju poplavnega tveganja.

Po poplavah leta 2023 se razvoj prostora obrača v nasprotno smer. Načrtovane prostorske ureditve predvidevajo odstranitev najbolj ogroženih objektov, preselitev prebivalcev na varnejše lokacije ter ponovno vzpostavitev poplavnih in travniških površin, s čimer se območje postopoma vrača k svoji prvotni naravni funkciji. Hkrati načrtovane ureditve niso namenjene le zaščiti Letuške gmajne, temveč prispevajo tudi k zmanjševanju poplavne ogroženosti širšega območja Spodnje Savinjske doline.

SUMMARY

The aim of this bachelor's thesis was to analyse changes in land use in the Letuška gmajna area from the 18th century to the present and to determine how the 2023 floods, as well as the planned spatial developments, have affected and will affect the future development of the area. The research was based on a comparison of publicly available historical cartographic sources (Arcanum ...), spatial data, an analysis of designated land use (PISO), and valid spatial planning documents at both the municipal and national levels.

The results showed that, over the past three centuries, the Letuška gmajna area has undergone a significant spatial transformation, during which human activities have gradually occupied an area that was originally intended for the natural functioning of the Savinja River.

The research demonstrated that the development of Letuška gmajna over the past three centuries has been characterised by increasingly intensive human intervention in the natural floodplain through construction and development. An area that was once predominantly a grassland floodplain with only limited signs of human presence has gradually been transformed into a settled and economically utilised landscape. The natural character of the area has been progressively altered through the modernisation of agriculture, river channel regulation, the construction of transport infrastructure, and the expansion of the settlement. Residential development also spread into former flood overflow areas of the Savinja River, which, over the decades, has increased the flood risk for both residents and infrastructure.

The floods of August 2023 marked a significant turning point in the development of the area. In addition to causing extensive material damage, they demonstrated that decades of human intervention in the natural floodplain had contributed to the area's increased vulnerability. This event led to a different approach to spatial planning, placing greater emphasis on adapting to natural processes and reducing flood risk.

Following the floods of 2023, the development of the area has begun to move in the opposite direction. The planned spatial measures include the removal of the most flood-prone buildings, the relocation of residents to safer locations, and the restoration of floodplain and meadow areas, allowing the area to gradually regain its original natural function. At the same time, these planned measures are intended not only to protect Letuška gmajna but also to contribute to reducing flood risk throughout the wider Lower Savinja Valley.

9. VIRI IN LITERATURA

1. Adamič, M. O. (1995). *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
2. ARSO. (2023). *Izjemne poplave v Sloveniji med 4. in 8. avgustom 2023*. Ljubljana, Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, Agencija Republike Slovenije za okolje. Medmrežje: https://www.arso.gov.si/vode/poro%C4%8Dila%20in%20publikacije/Porocilo_visoke_vode_in_poplave_avg2023.pdf (datum dostopa: 1.6.2026).
3. Atlas okolja. (2026). Medmrežje: https://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso&AspxAutoDetectCookieSupport=1 (datum dostopa: 3. 6. 2026).
4. Bonacci, O., Žaknić-Čatović, A., Roje-Bonacci, T. (2024). *Floods: Emerging concepts and persisting challenges*. *Acta Hydrotechnica*. Ljubljana, let. 37, str. 121–135.
5. *Braslovški utrip: glasilo Občine Braslovče*. Braslovče, Občina Braslovče, št. 22, september 2023, str. 12–27.
6. *Braslovški utrip: glasilo Občine Braslovče*. Braslovče, Občina Braslovče, št. 42, junij 2025, str. 10–12.
7. Čuček, F. (2024). *Flooding "Hits the City of Celje and its Surroundings Once or Even Twice Almost Every Year."* *Zgodovina za vse*. Celje, let. XXXI, št. 1, str. 7–29. Medmrežje: <https://zgodovinazavse.si/index.php/zv/en/article/view/5240> (datum dostopa: 28.6.2026).
8. *Državni prostorski načrt za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini*. (2025). Medmrežje: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/DPN/Javne-razgrnitve/poplavna_ogrozenost_spodnja_savinjska/poplavna_ogrozenost_spodnja_savinjska_povzetek.pdf (datum dostopa: 1.6.2026).
9. GOV.SI. (2025a). *Državni prostorski načrt za zmanjšanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini*. Medmrežje: https://dokumenti-pis.mop.gov.si/javno/veljavni/02_rep_priprava/3303/index3.html (datum dostopa: 1.6.2026).
10. GOV.SI. (2025b). *Poplave 2023 niso bile le naravna nesreča, temveč prelomnica*. Medmrežje: <https://www.gov.si/novice/2025-08-04-poplave-2023-niso-bile-le-naravna-nesreca-temvec-prelomnica/> (datum dostopa: 1.6.2026).
11. Jakob, U., Kobold, M., Šraj, M. (2018). *Hidrološka analiza poplav za porečje Savinje*. Medmrežje: https://fgg-web.fgg.uni-lj.si/SUGG/referati/2018/SZGG_2018_Jakop_Kobold_Sraj.pdf (datum dostopa: 31.5.2026).
12. Kamra. (2010). *Mesto v objemu voda – poplave v Celju v 20. stoletju*. Medmrežje: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/mesto-v-objemu-voda-poplave-v-celju-v-20-stoletju/> (datum dostopa: 28.6.2026).
13. *Kraji*. Medmrežje: <https://kraji.eu/slovenija/letus/slo> (datum dostopa: 31.5.2026).
14. PIS. *Namenska raba prostora*. Medmrežje: <https://pis.eпростor.gov.si/pis/urejanje-prostora/namenska-raba-prostora.html> (datum dostopa: 31.5.2026).
15. PISO. Medmrežje: <https://www.geoprostor.net/PisoPortal/vstopi.aspx> (datum dostopa: 5.5.2026).

16. Sklep o določitvi objektov, katerih odstranitev je nujno potrebna in v javno korist, na območju Občine Braslovče, Občine Šmartno ob Paki, Mestne občine Celje, Občine Šoštanj, Občine Nazarje, Občine Mozirje, Občine Prevalje, Občine Kamnik, Mestne občine Slovenj Gradec, Občine Medvode, Občine Luče in Občine Gorenja vas - Poljane. Uradni list RS, št. 85/2024, 41/2025 – popr. Medmrežje: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=SKLE13795> (datum dostopa: 5.5.2026).
17. Pittau, F., Giacomel, D., Iannaccone, G., Malighetti, L. (2020). *Environmental Consequences of Refurbishment Versus Demolition and Reconstruction: A Comparative Life Cycle Assessment of an Italian Case Study*. *Journal of Green Building*, 15 (4), str. 155–172. <https://doi.org/10.3992/jgb.15.4.155>.
18. Power, A. (2008). *Does Demolition or Refurbishment of Old and Inefficient Homes Help to Increase Our Environmental, Social and Economic Viability?* *Energy Policy*, 36 (12), str. 4487–4501. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.09.022>.
19. Lapše, S. (2016). *Poplave in protipoplavni lokalni ukrepi – suhi zadrževalnik Ljubečna*. Medmrežje: <https://dk.um.si/lzpisGradiva.php?id=60091> (datum dostopa: 28.6.2026).
20. Schober, B., Hauer, C., Habersack, H. (2020). *Floodplain Losses and Increasing Flood Risk in the Context of Recent Historij Land Use Changes and Settlement Developments: Austrian Case Studies*. *Journal of Flood Risk Management*, 13 (3). <https://doi.org/10.1111/jfr3.12610>.
21. Sklep o začetku priprave Občinskega podrobnega prostorskega načrta za obnovo po poplavah na območju dela Letuša (levi in desni breg Gmajna) in širitev naselja Braslovče z Rakovljami za nadomestitveno gradnjo. Ur. l. RS, št. 67/2024, str. 6690. Medmrežje: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-2220?sop=2024-01-2220> (datum dostopa: 28.6.2026).
22. Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Medmrežje: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=GMAJNA> (datum dostopa: 7.7.2026).